

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra kriminologie

Zaměstnanci Vězeňské služby České republiky a jejich profese

Bakalářská práce

**The Employees of the Prison Service of the Czech Republic and their
Professions**

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

PhDr. Alena MAREŠOVÁ, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Martin BALCAR

Praha

2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci na téma „Zaměstnanci Vězeňské služby České republiky a jejich profese“ vypracoval samostatně, s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Novém Boru, dne 10. 3. 2022

.....
Martin BALCAR

ANOTACE

Práce se zabývá personálem Vězeňské služby České republiky a jejich profesemi se zaměřením na příslušníky a pracovníky odborného zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody. Popsány jsou vybrané profese ve věznicích s ohledem na odbornost a bezpečnost. Nastíněna je skladba odsouzených a materiální a sociální klima ve věznicích. Poukázáno je na důležitost vzdělání vězeňského personálu se zaměřením na dosažení účelu výkonu trestu odnětí svobody. Závěr teoretické části je věnován kurzům základní odborné přípravy a služební a profesní přípravě, jenž je základem pro výzkumné šetření zaměřené na důležitost jednotlivých témat. Dotazníkem je doloženo, že některá témata jsou více přínosná, než jiná a výsledky naleznou částečnou shodu s názory autora této práce.

ANNOTATION

The thesis deals with the staff of the Prison Service of the Czech Republic and their professions focusing on members and workers of professional treatment in prisons serving a prison sentence. Selected professions in prisons are described with regard to expertise and security. The composition of convicts and the material and social climate in prisons is outlined. Furthermore, the importance of the education of prison staff is pointed out. The conclusion of the theoretical part addresses basic training courses, and service with vocational training, which are the basis for a research focused on the importance of individual topics. The questionnaire proves that some topics are more beneficial than others and the results find partial agreement with the views of the author of this work.

KLÍČOVÁ SLOVA

věznice, odsouzený, trest odnětí svobody, Vězeňská služba České republiky, příslušník, vychovatel, sociální pracovník, speciální pedagog, psycholog, služební a profesní příprava

KEYWORDS

prison, convicted, imprisonment, Prison Service of the Czech Republic, prison guard, educator, social worker, special educational needs teacher (SEN teacher), psychologist, service and vocational training

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Základní pojmy.....	9
2.1	Vězeňská služba České republiky	9
2.2	Věznice a organizační jednotky Vězeňské služby.....	10
2.3	Personál Vězeňské služby	11
2.4	Výkon trestu odnětí svobody.....	12
2.4.1	Vnější diferenciacie věznic	14
2.4.2	Vnitřní diferenciacie věznic.....	16
3	Bezpečnost ve věznicích.....	17
3.1	Vnější bezpečnost.....	22
3.2	Vnitřní bezpečnost	23
3.3	Dynamická bezpečnost	23
4	Skladba odsouzených v českých věznicích	24
5	Skladba personálu Vězeňské služby v českých věznicích.....	28
5.1	Příslušníci Vězeňské služby.....	28
5.1.1	Dozorci – oddělení výkonu trestu	29
5.1.2	Strážný – oddělení vězeňské stráže	31
5.2	Požadavky na vzdělání příslušníků	32
5.3	Stavy příslušníků a odsouzených a jejich vzájemný vztah	35
5.4	Občanští zaměstnanci Vězeňské služby	39
5.4.1	Vychovatel	39
5.4.2	Sociální pracovník	41
5.4.3	Speciální pedagog	42
5.4.4	Psycholog	43
5.4.5	Adiktolog.....	44
5.4.6	Kaplan (duchovní).....	45
5.4.7	Vychovatel - terapeut.....	45
5.4.8	Pedagog volného času	46
5.5	Obecný závěr k profesím ve Vězeňské službě	46
5.6	Skladba personálu ve věznici Stráž pod Ralskem	51
6	Materiální a sociální klima v českém vězeňství.....	52
7	Základní odborná příprava	56
7.1	Základní odborná příprava pro příslušníky	56
7.2	Základní odborná příprava pro zaměstnance.....	58

7.3	Základní odborná příprava – obecný závěr.....	60
8	Služební a profesní příprava	62
9	Výzkumné šetření	64
9.1	Vyhodnocení dotazníku – služební příprava	65
9.2	Vyhodnocení dotazníku – profesní příprava.....	68
9.3	Poukázání na některé problémy a návrhy na změny	70
10	Závěr	74
	Seznam použité literatury	77
	Příloha – dotazník.....	81

1 Úvod

V této práci jsou rozebrány nejprve základní pojmy, které se týkají vězeňství, věznic, personálu Vězeňské služby České republiky (dále jen „Vězeňská služba“) a výkonu trestu odnětí svobody obecně.

Stavebním kamenem a nejdůležitějším prvkem každé úspěšné organizace, ať už soukromé či státní, jsou jeho členové či zaměstnanci. Jsou to ti lidé, kteří danou organizaci utváří, formují, pracují v ní, tvoří jeden tým, který se žene za společnými cíli a úspěchy. Vězeňská služba samozřejmě není výjimkou, avšak je to státní organizace, která má a musí mít na své zaměstnance z pohledu jejich odbornosti a znalostí vysoké nároky. Hledisko bezpečnosti při výkonu jejich zaměstnání není méně důležité než hledisko odborné. Aby mohli být odborní občanští zaměstnanci a příslušníci Vězeňské služby na jejich práci připraveni, musí mít samozřejmě určitý stupeň vzdělání, projít si nástupním kurzem a v neposlední řadě musí být pravidelně proškoleni tak, aby si svoje znalosti obnovovali a rozšiřovali. Na straně druhé také proto, aby jejich nabitě vědomosti a z nich vycházející praktické činnosti ve věznici postupem času negativním způsobem někam nesměřovaly, kam by asi sami zaměstnanci nechtěli. Vězeňské prostředí je velice specifické, je třeba si stále udržovat nadhled a profesionalitu. U Vězeňské služby se nástupní kurz nazývá Základní odborná příprava a již výše zmíněné průběžné vzdělávání se nazývá Služební a profesní příprava.

Ve Vězeňské službě a v prostředí vězeňském nejde však o to, aby tato organizace prosperovala nebo snad generovala nějaký zisk ve svůj prospěch jako u soukromých korporací. Hlavní cíl a úkol je specifický a náročný, dalo by se říct, že z hlediska přínosu pro veřejnou společnost mnohem důležitější. Vězeňská služba jakožto jedna z represivních složek našeho státu, chrání společnost před pachateli trestné činnosti a to tím, že je od společnosti jednak izoluje, ale také se je snaží vychovávat s cílem začlenění delikventních jedinců zpět do společnosti a upuštění od kriminální dráhy. Aby působení na osoby

pravomocně odsouzené bylo účelné, musí být odváděna stoprocentní práce zaměstnanců a příslušníků ve věznicích. V jedné z kapitol jsou popsány jednotlivé pracovní i služební pozice neboli profese, které jsou funkčně zřizovány v každé české věznici pro odsouzené pachatele trestné činnosti.

Jedním ze způsobů, který by měl zaměstnance a příslušníky ve věznicích na jejich pracovní činnost připravit je Základní odborná příprava, jejíž průběh je v této práci přibližněji popsán. Výzkumným tématem, kterým se tato práce zabývá, je Služební a profesní příprava a její konkrétní témata.

Cílem výzkumného šetření v této práci je zjistit, jak jsou příslušníci Vězeňské služby spokojeni s tématy Služební a profesní přípravy, zda jim konkrétní témata pomáhají při jejich výkonu služby a jestli jim nepřipadají některá školení téměř zbytečná.

V této práci jsou použity zejména metody popisné, metoda komparace, dotazníku a analýzy, indukce a dedukce.

2 Základní pojmy

2.1 Vězeňská služba České republiky

Velice důležitou složkou v represivním systému našeho státu je Vězeňská služba. Vězeňská služba s ostatními složkami státu jako jsou soudy, státní zastupitelství a policie zajišťují systém trestní represe v našem státě. Trestní represe je nezbytná k udržení pořádku a bezpečnosti v právním státě, zejména k ochraně společnosti před pachateli trestné činnosti. Tento systém by měl na pachatele působit též preventivně.¹

Vězeňská služba je jedním z bezpečnostních sborů v naší zemi. Její činnost vychází ze zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. Tímto zákonem došlo ke vzniku Vězeňské služby a zároveň k zániku Sboru nápravné výchovy, který zde působil až do doby účinnosti tohoto zákona. Tento zákon vymezuje její organizaci, základní úkoly a činnosti, povinnosti a oprávnění příslušníků vězeňské služby, výčet používaných donucovacích prostředků a omezení při jejich použití nebo také pravidla při použití střelné zbraně a další. Jedním z bodů v úkolech Vězeňské služby je, že má provádět výzkum v oboru penologie a vědecké poznatky uplatňovat v praxi, tedy ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody. Dle autora je činnost Vězeňské služby po stránce výzkumu slabším článkem. Výzkumná činnost v oblasti penologie je nejvíce zastoupena Institutem pro kriminologii a sociální prevenci.

Vězeňská služba je řízena jejím generálním ředitelem a spadá pod resort ministerstva spravedlnosti. Generální ředitel Vězeňské služby odpovídá za její chod a činnost ministru spravedlnosti a ten ho jmenuje či odvolává. Vězeňská služba je nejen jedním z bezpečnostních sborů, ale také samostatnou účetní jednotkou a správním úřadem.

¹ GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 178. ISBN 978-80-7598-554-5.

Její nejdůležitější úkol je zabezpečovat a zajišťovat výkon trestu odnětí svobody pro pravomocně odsouzené jedince, výkon vazby pro obviněné a výkon zabezpečovací detence pro chovance.

2.2 Věznice a organizační jednotky Vězeňské služby

U nás v České republice jsou v podstatě věznice trestné, ve kterých vykonávají trest odnětí svobody osoby, které byli za trestný čin již pravomocně odsouzeni. Tyto osoby se tedy nazývají odsouzenými. Dále vězeňská služba spravuje a provozuje vazební věznice. V takových je odepřena svoboda osobám, které čekají na svůj pravomocný rozsudek či zproštění obvinění, čekají na rozhodnutí příslušného soudu. Musí u nich být ctěna presumpce nevinny. Tito lidé se nazývají obviněnými. Nesmíme zapomenout na ústavy pro výkon zabezpečovací detence, kde jsou umístěni chovanci. Jsou to osoby s duševními poruchami, pachatelé trestné činnosti, kteří jsou nebezpeční pro společnost. Ochranné léčení by v těchto případech nebylo dostačujícím nástrojem, jak společnost před těmito osobami chránit. Ve všech třech typech těchto zařízení platí odlišná práva a povinnosti odsouzených, obviněných a chovanců. Samozřejmě také práce odborných zaměstnanců a příslušníků je rozdílná a řídí se odlišnými předpisy.²

Výkon odnětí svobody se v České republice realizuje ve 25 věznicích určených pro výkon trestu odnětí svobody, 10 vazebních věznicích a 2 ústavech pro výkon zabezpečovací detence, kdy věznice v Brně je vazební věznicí a zároveň detenčním ústavem a ve věznici v Opavě je též detenční ústav, ale zároveň slouží i jako věznice pro pravomocně odsouzené. Ve věznicích pro odsouzené je realizován pouze výkon trestu odnětí svobody a ve vazebních věznicích současně výkon vazby a trestu, samozřejmě odděleně.

²Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, vyhláška č. 345/1999Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění.

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, v platném znění.

Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a změně některých souvisejících zákonů, v platném znění.

Vzdělávání odsouzených zajišťuje celkem 9 školských vzdělávacích středisek, které jsou umístěny při areálech věznic. Školské vzdělávací středisko ve Světlé nad Sázavou je jediné určeno pro vzdělávání vězněných žen.

Základní odborná příprava a další doplňkové vzdělávání personálu Vězeňské služby spadá pod organizační jednotku s názvem Akademie Vězeňské služby České republiky (dále jen „Akademie“).

Celá tato instituce je řízena Generálním ředitelstvím Vězeňské služby ČR v čele s již výše zmíněným generálním ředitelem.³

2.3 Personál Vězeňské služby

Personál Vězeňské služby se dělí na dvě základní skupiny. První skupinou jsou civilní zaměstnanci, kteří pracují na základě pracovní smlouvy. Pracovní poměr se řídí dle platného zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce. Tato skupina se dá rozdělit ještě do několika různých skupin zaměstnanců, jenž mají ve věznici určeny specifické činnosti, tak aby byl zabezpečen chod věznice jako funkčního celku. Jedním z těchto zaměření jsou pracovníci odborného zacházení ve vězeňství, kteří jsou v přímém styku s vězněnými osobami a starají se o průběh a náplň výkonu trestu odnětí svobody, vazby nebo zabezpečovací detence. V této práci bude primárně řešen výkon trestu odnětí svobody, a proto výkon vazby a zabezpečovací detence bude ponechán již stranou. Mezi tyto profese patří vychovatel, speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník, kaplan (duchovní) a v některých věznicích dokonce i adiktolog. Dále máme vedle vychovatelů i vychovatele – terapeuty a pedagogy volného času. Všechny tyto odborné profese spadají pod oddělení výkonu trestu. Dalšími články ze zaměstnaneckých pracovních pozic jsou oddělení, která zabezpečují chod věznice spíše po administrativní a materiální stránce. Příkladem je uvedeno oddělení ekonomické, správní, personální, logistiky a další. Těmito specifickými

³ Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR* [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

odděleními ani jejími zaměstnanci se tato práce zabývat nebude. Zvláštním oddělením je zdravotnické středisko, které jak už z názvu vyplývá, zabezpečuje zdravotní péči pro odsouzené.

Druhou hlavní skupinou jsou příslušníci Vězeňské služby, kteří jsou v poměru služebním dle zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. V dnešní době spadají pod několik rozlišných oddělení. Jsou to oddělení vězeňské stráže, oddělení výkonu trestu a oddělení prevence a stížností. Tato oddělení a příslušníci do nich zařazení svěřené své činnosti a úkoly, které musí plnit, aby byla zajištěna bezpečnost věznice jako celku.

V této práci bude v dalších kapitolách primárně pojednáváno o zaměstnancích a příslušnících, kteří jsou ve styku s odsouzenými, zajišťují svou odborností naplňování účelu výkonu trestu odnětí svobody. Zodpovědným přístupem k bezpečnosti chrání sebe i své kolegy. Hledisko odbornosti a bezpečnosti se ve věznici pro odsouzené vzájemně prolíná. Odborní zaměstnanci musí dbát zvýšené pozornosti a opatrnosti při jednání s odsouzenými a zároveň příslušníci Vězeňské služby by měli mít alespoň určitý základ specifických vědomostí z oblasti penologie, sociálních věd a komunikace, které využijí při práci s odsouzenými. Penologie jako samostatná vědní disciplína je poměrně novodobou záležitostí a patří mezi vědy humanitní již ze své podstaty. V dnešní době odborný zaměstnanec ve vězeňství či penolog musí využívat schopnosti teoretické z vědních oborů psychologie jak sociální, tak osobnostní a sociologie.⁴

2.4 Výkon trestu odnětí svobody

Dříve než bude obecně přistoupeno k výkonu trestu odnětí svobody, je třeba se zamyslet nad účelem trestání v obecné rovině. Základem potrestání je chránění společnosti před pachateli trestné činnosti. Tresty delikventům ukládají soudy, které samozřejmě rozhodují dle platného trestního zákoníku. Při výměře konkrétního trestu je nutné též přihlížet například k nebezpečnosti pachatele,

⁴ RAZSKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I. Vězeňství*. 2. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. s. 18. ISBN 978-80-7435-716-9.

výši napáchané škody, recidivě a dalším aspektům. V neposlední řadě je nutno se zamyslet také nad tím, zda bude uložený trest na pachatele trestné činnosti působit také výchovně, zda mu napomůže se trestné činnosti v budoucím životě po vykonání tohoto trestu již vyhýbat a žít dle platných zákonných i morálních norem. Také je nutno při výměře a výběru trestu, pokud je to legislativně možné, dbát na sociální dopady, spojené s jeho výkonem, pro rodinu a děti takového jedince. Všechny tyto zmíněné aspekty a mnoho dalších je nutno brát v potaz, aby byl trest co nejlépe použit a splnil svůj účel.

Pokud hovoříme o trestu odnětí svobody, základním účelem je samozřejmě izolace pachatelů trestných činů a ochrana společnosti. Dalším a rozhodně ne méně důležitým je výchovné působení na již pravomocně odsouzené v samotných věznicích vězeňským personálem.

Již na počátku je důležité přihlížet k výběru a zařazení do konkrétní věznice s ohledem například na kriminogenní faktory odsouzeného (páchání trestné činnosti odsouzeného pod vlivem drog) nebo dle konkrétních programů zacházení. Ve věznici v Novém Sedle máme Specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených mužů s poruchou osobnosti a chováním, způsobenou užíváním návykových látek. Dalším typem jako je například Specializované oddělení pro odsouzené s mentální retardací ve věznici Stráž pod Ralskem.

Po zařazení do konkrétní věznice je vždy velmi důležitý individuální přístup k odsouzeným. Ten zajišťuje personál vězeňské služby. Jsou to ti zaměstnanci a příslušníci, kteří jsou s odsouzenými v každodenním kontaktu. Nejvíce se to týká dozorců a vychovatelů, dále pak samozřejmě speciálních pedagogů, psychologů, sociálních pracovníků a v poslední řadě také strážných, kteří například provádějí preventivní prohlídky odsouzených po návratech z pracovišť umístěných mimo věznici. S odsouzenými se setkávají také při kontrolách slabých a nebezpečných míst věznice či při účasti na vyjasňování tísňových signálů. I tam je profesionální komunikace (dialog) vedená ze strany strážného důležitá.

Účel výkonu trestu je tedy zejména výchovné působení na odsouzeného, individuální zacházení s ním a dle jeho potřeb. Důležité je smysluplné strávení volného času, získání pracovních návyků, možnosti dalšího vzdělávání a osobního rozvoje a tím ho co nejlépe připravit na aktivní a legální život jakožto člověka s pozitivním myšlením a pozitivním přístupem ke svému okolí, k sobě samému a celkově pozitivnímu způsobu života.

2.4.1 Vnější diferenciaci věznic

Do 30. 9. 2017 se systém věznic v ČR dle vnější diferenciaci věznic pro odsouzené skládal se ze čtyř typů věznic.⁵ Toto neodpovídalo Evropským vězeňským pravidlům a zařazování odsouzených se dělo pouze na základě trestněprávním. Dnes již toto neplatí a od 1. 10. 2017 jsou pouze dva typy věznic – ostraha a zvýšená ostraha. Toto v praxi a dle trestního zákoníku znamená, že ostrahové věznice jsou tzv. s mírnějším režimem a se zvýšenou ostrahou jsou ty s přísnějším režimem. Soud rozhoduje o tom, do kterého ze dvou typů bude pravomocně odsouzený jedinec zařazen.

„Soud zpravidla zařadí do věznice

- a) s ostrahou pachatele, u kterého nejsou splněny podmínky pro zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou,*
- b) se zvýšenou ostrahou pachatele, kterému byl uložen výjimečný trest (§ 54), kterému byl uložen trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108), kterému byl za zvlášť závažný zločin (§ 14 odst. 3) uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osm let, nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl nebo se pokusil uprchnout z vazby, z výkonu trestu nebo z výkonu zabezpečovací detence.“⁶*

Toto zařazení může soud s přihlédnutím na určité aspekty změnit. Posouzení je individuální u každého jedince a daného případu. Jestliže by bylo vhodnější pro

⁵ Dohled, dozor, ostraha, zvýšená ostraha.

⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., § 56 odst. 2, *trestní zákoník*, v platném znění.

pachatele trestné činnosti vykonat trest v jiném typu věznice s ohledem na jeho přínosnost výkonu trestu pro budoucí řádný život, zvolí soud pro tohoto pachatele jiný typ věznice. Musí splnit i další podmínky. Soud vyhodnocuje též závažnost trestné činnosti. V případě uložení doživotního trestu odnětí svobody je vždy soudem zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou.⁷

Věznice s ostrahou se dále rozdělují na tři různé stupně zabezpečení: s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Toto zařazování provádí pracovníci odborného zacházení ve vězeňství – odborný personál či odborní zaměstnanci. Stupeň zabezpečení u odsouzeného je určován na základě vnitřních a vnějších rizik.

Vnější rizika vychází z rizik pro společnost. Vychází také z povahy a závažnosti trestné činnosti, povahy zavinění a z délky uloženého trestu soudem. Přihlíží se také k jeho penologické recidivě, tzn. po kolikáté je již ve výkonu trestu odnětí svobody. Vnitřní rizika charakterizují nebezpečnost v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Jsou vyhodnocována rizika, která mohou ve výkonu trestu nastat. Samozřejmě se opět přihlíží ke každému jedinci individuálně. Hodnotí se průběhy předešlých výkonů trestů (pokud nějaké v minulosti vykonal), riziko a hrozba útěku.⁸ O zařazení do konkrétní věznice rozhoduje personál Generálního ředitelství Vězeňské služby s ohledem na realizované programy zacházení, naplněností věznic a podobně. Zařazení do konkrétního stupně zabezpečení v dané věznici rozhoduje komise složená z příslušníků z řad vedení a jednotlivých oddělení věznice (zpravidla 1. zástupce ředitele věznice, vedoucí oddělení výkonu trestu, vedoucí oddělení vězeňské stráže, určený příslušník oddělení prevence a stížností) a odborných zaměstnanců (speciální pedagog, psycholog, vychovatel a sociální pracovník). Konečné slovo má však ředitel věznice, který o zařazení do jednoho ze stupňů zabezpečení rozhodne. Vězeňská služba a její odborný personál, který pro ni pracuje, má lepší

⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., § 56 odst. 3, *trestní zákoník*, v platném znění.

⁸ RAZSKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I. Vězeňství*. 2. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. s. 120. ISBN 978-80-7435-716-9.

podmínky pro poznání vlastností a charakteristik jednotlivých odsouzených, z toho důvodu by měla lépe a přesněji zařazovat a hodnotit odsouzené jednotlivce.

2.4.2 Vnitřní diferenciaci věznic

Uvnitř vnější diferenciaci je používán systém vnitřní diferenciaci. Dělí se na první, druhou a třetí diferenční skupinu neboli postupné skupiny vnitřní diferenciaci (dále jen „PSVD“). Zařazení do těchto skupin se děje na základě chování a jednání odsouzených. Podrobněji toto zařazení a hodnocení vychází z plnění programu zacházení, postoji ke spáchanému trestnému činu, z charakteristik osobnosti odsouzeného, možností jeho resocializace a celkově k přístupu k povinnostem v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Je to v podstatě motivace odsouzených k dodržování stanoveného chování v průběhu výkonu trestu odnětí svobody tím, že mohou být zařazeni do lépe hodnocené PSVD a z toho čerpání určitých výhod příslušících pro danou PSVD. Skupina č. 1 je nejlépe hodnocenou a skupina č. 3 je nejhůře hodnocenou skupinou odsouzených. Tento systém je v současném českém vězeňství ujednocený. Pravidla neboli pro jednotlivé PSVD bývají popsána ve vnitřních řádech věznic pro výkon trestu odnětí svobody.

V praxi to sebou přináší určitá úskalí a potom to může vypadat následovně. Příkladem uplatnění může být, že odsouzení zařazení do diferenční skupiny č. 1 mohou sledovat televizi až do pozdních večerních hodin, zatímco odsouzení zařazení do diferenční skupiny č. 3 mohou televizi sledovat například do 20,00 hodin. Taková motivační pravidla se mohou zdát vcelku jednoduchá a účinná. Kamenem úrazu je však vymáhání dodržování těchto pravidel. Odsouzení nejsou na ubytovnách, respektive na oddílech rozdělení dle skupin vnitřní diferenciaci, a proto dozorce nemá ani nejmenší šanci, dodržování takového pravidla ohlídat. Dalším problémem je ono samotné zvýhodnění určité skupiny oproti jiné, i když spolu skupiny sdílí jedno oddělení. Následkem toho mohou mezi odsouzenými vznikat negativní nálady, které mohou vést k dalším

závažnějším problémům mezi odsouzenými. Toto je pouze nástin toho, jak to s vnitřní diferenciací v realitě ve věznicích funguje.

„Současný systém vnitřní diferenciacie je vlastně pouhým motivačním nástrojem nezbytným pro hodnocení a motivaci vězňů využívaným od nepaměti výchovným personálem věznic.“⁹

3 Bezpečnost ve věznicích

Bezpečnost ve věznicích je zajišťována technickými prostředky a lidmi, tedy personálem Vězeňské služby.

Technickými prostředky jsou rentgeny, detekční rámy, operační střediska, kamerové systémy, tísňové hlásiče, střežící zařízení po obvodu věznice a podobně. Úroveň a stáří technického zabezpečení v českých věznicích je různá a individuální. V některých organizačních jednotkách je stav technického zabezpečení o dost horší než v jiných. Stará technika je udržována v provozuschopném stavu, neznamena to tedy, že by byla nefunkční. Z celkového pohledu je nutno říct, že úroveň technického zabezpečení českých věznic rozhodně neodpovídá novým trendům a bylo by dobré, aby se v tomto ohledu začalo modernizovat.¹⁰ Současným problémem je průnik nepovolených a zakázaných předmětů do objektů věznic. Do věznic se ve velkém množství dostávají telekomunikační zařízení. Klasickým příkladem jsou miniaturní mobilní telefony a „smart“ hodinky, které jsou zneužívány k nekontrolovanému telefonování. Zejména tyto malé typy mobilních telefonů detekční rámy umístěné při vstupech do věznic neodhalí. Mají v sobě tak málo kovu, že by na jejich odhalení bylo třeba modernějších a spolehlivějších zařízení. Odsouzeným se naskytá možnost zakázané předměty pašovat do věznic například po návratu z pracoviště mimo věznici. Na pracovišti navazují nedovolené kontakty s civilními

⁹ MAREŠOVÁ, Alena et al. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. s. 86. ISBN 978-80-7338-157-8.

¹⁰ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>.

osobami, které jim pomohou přístroj získat. Dozor na pracovišti nemá šanci uhlídat takový nedovolený styk. Odsouzení jsou často rozprostřeni v areálech větších firem i závodů. Určený pracovník vykonávající nad nimi dozor má spoustu starostí s tím, aby všechny odsouzené do stanoveného časového limitu na pracovišti spočítal. Vězněné osoby pak s oblibou pašují předměty v rektu a výše zmíněná detekční technika je při návratu do věznice neodhalí. Velmi často se takovýmto způsobem do věznic spolu s elektronickými zařízeními dostávají i drogy.

Dalším příkladem zastaralé techniky jsou radiostanice zn. Kirisun, které byly před několika lety centrálně nakoupeny. O jejich kvalitě vypovídá fakt, že za rok 2020 jich bylo posláno do opravy 550 ks.¹¹ Není to zrovna málo, popravdě je toto číslo v realitě o dost vyšší, jelikož si je v organizačních jednotkách opravují po své linii, pokud je to v silách technických pracovníků věznic – spojařů. Dorozumívání s těmito přístroji práci dozorcům a strážným zrovna moc neulehčuje. Signál a komunikace je na velmi špatné úrovni, v přístrojích na straně příjemce často jen šumí, antény neustále odpadávají, dozorcí je hledají po věznici a baterie mají žalostnou výdrž. Nabízí se otázka, proč Vězeňská služba při modernizaci a nákupu nových radiostanic nenakoupila o několik levelů modernější a kvalitnější přístroje? Dalším příkladem jsou kamerové systémy, které s bezpečností souvisí naprosto přímo. Jsou sice doplňovány o nové kamery, tak aby bylo pokryto ve věznicích více míst, ale není to vyhotoveno například jednou kompletní renovací v jedné věznici celého kamerového systému. Kamery jsou doplňovány postupně a pak na 40 let starém operačním středisku má inspektor strážní služby operátor vedle sebe například 4 různé ovladače, který každý z nich ovládá jinou skupinu kamer. Pro rychlost a komfort práce s takovým kamerovým systémem to není zrovna ideální stav. Samozřejmě i toto je spjato s bezpečností. Ve chvíli, kdy je potřeba některé z míst co nejrychleji monitorovat, to znamená přepnout odpovídající kameru, je třeba

¹¹ Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR* [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

velkých zkušeností s manipulací a obsluhou. Opět jsme u práce vězeňského personálu, potažmo příslušníka sloužícího na operačním středisku, který musí zastaralost techniky vyvážit svojí prací a zvýšeným úsilím. Některé věznice jsou na tom v tomto ohledu hůře jiné lépe. **Celkově je dle autora Vězeňská služba brána jako bezpečnostní ozbrojený sbor „druhé kategorie“**, do kterého neputuje ze státních financí dostatečné množství peněz. Pistole CZ vz. 75, které jsou ve službě používány, jsou „zdeděny“ po Policii České republiky, kterou již byly po mnoho let používány, pak státem „vyřazeny“ tímto způsobem. Srovnáme – li kvalitu oblečení (uniformem) s ostatními ozbrojenými sbory, je to dosti zarážející. Takto by se dal vytvořit velký seznam materiálních problémů.

Personál Vězeňské služby výše zmíněné prvky technického zabezpečení pro zajištění bezpečnosti používá a měl by jim práci usnadňovat, jejich činnost zefektivňovat a doplňovat. I přes zastaralou techniku je možné říct, že situace v českých věznicích z hlediska bezpečnosti je stabilizovaná a velké díky patří hlavně personálu, který v jednotlivých organizačních jednotkách pracuje, pracuje na bezpečnosti vnější, vnitřní a každý jednotlivec pracuje s vězni z hlediska úkolů své konkrétní profese a podílí se tak na bezpečnosti dynamické. Poslední vážnější problém, hromadné vystoupení vězňených osob, se udál v roce 2020 ve věznici Bělušice, kdy byly požádány o spolupráci a vyslání zásahových jednotek věznic z regionu. Vzpouora byla potlačena zásluhou těchto lidí.

K fyzickým násilím mezi odsouzenými dochází každodenně, většinou v nepřítomnosti vězeňského personálu. V menší míře dochází k napadením personálu ze strany odsouzených. Dochází k fyzickým agresím proti zaměstnancům, které pramení v podstatě ze dvou základních příčin. Tou první je fyzická agrese, která je ze strany odsouzeného naplánovaná, protože je účelová a má konkrétní cíl. Odsouzený chce získat nějakou výhodu, která mu může pomoci k útěku (klíče, uniformu apod.). Tato agrese vůči zaměstnancům není tak častá, ale nedá se vyloučit. Vzhledem ke skladbě vězňů, mezi kterými se nachází i pachatelé trestné činnosti odsouzení ze zločinů organizované kriminality či jiní profesionální zločinci, nedá se vyloučit ani tato varianta. Druhým

typem je agrese reaktivní. Pramení z nějakého konfliktu mezi zaměstnancem a vězněnou osobou. Může mít krátkodobý charakter, což znamená, že dojde k nějakému zpočátku verbálnímu konfliktu a vězeň, který je pod tíhou událostí v tenzi tuto situaci nevydrží a zaútočí. Agrese může pramenit z dlouhodobějšího konfliktu mezi konkrétním zaměstnancem a konkrétním odsouzeným. Důvodem může být třeba zamítnutí nebo nedoporučení nějaké výhody (volný pohyb mimo věznici v souvislosti s návštěvou apod.).¹² Také se může jednat o verbální dlouhodobější konflikt mezi odsouzeným a zaměstnancem. Je třeba být ve střehu každou chvílí a svým obezřetným přístupem a dodržováním nepsaných pravidel se starat o bezpečnost svoji i ostatních kolegů a zaměstnanců.

Napadení všech zaměstnanců, tedy občanských zaměstnanců i příslušníků, v mezidobí od roku 2008 do roku 2020 byl nejnižší v roce 2016 15 případů a od té doby tento počet celkem strmě rostl až do roku 2019, kdy se zastavil na počtu 43 násilných skutků spáchaných odsouzenými proti zaměstnancům. Když se podíváme níže (tabulka č. 1) vidíme, že to přibližně kopíruje vzestupnou tendenci počtů zneužití případů omamných a psychotropních látek (dále jen „OPL“) v českých věznicích. Samozřejmě užívání OPL není jediným negativním vlivem, ale určitě v otázce přibývajících případů napadení zaměstnanců odsouzenými svou roli hraje.

¹² SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie, III. díl, Negativní jevy ve vězení*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 24-25. ISBN 978-80-7372-205-0.

Graf č. 1: Počet napadených zaměstnanců odsouzenými ve věznicích za posledních 12 let

Zdroj: Statistické ročenky Vězeňské služby ČR od roku 2013 do roku 2020

V posledních letech se častěji a intenzivněji objevují případy záchytů zneužití OPL. Nejčastěji to bývají drogy, jakou jsou pervitin a marihuana a také léky, které nemá odsouzený na předpis, přesto je zneužívá. Z toho pramení již výše zmíněné nevyzpytatelné a agresivní chování vězňů i vůči zaměstnancům. **Do věznic se OPL dostávají mnoha způsoby. Odsouzení je pašují z vnějších pracovišť, dále v balících, dopisech od známých či dokonce rodinných příbuzných. Slabým článkem jsou někteří jednotlivci právě ze stran zaměstnanců či příslušníků Vězeňské služby, kteří se za vidinou zisku či pokusu vymanit se z tíživé finanční životní situace nechají zlomit a sejdou tím v podstatě na kriminální dráhu.** Každý znalý zaměstnanec Vězeňské služby ví, že jakmile toto provede jednou, už nikdy není cesty zpět a je tzv. „zaháčkovaný“ konkrétním vězňům v podstatě navždy. Tržní hodnota drog je ve věznicích o dost vyšší než na „ulici“. Zneužití OPL odsouzenými v roce 2020 se zastavil na 1027 odhalených případech, přičemž zatím nejvyšší počet byl v roce

2019 a to 1435 zjištěných případů. Je to nárůst 3,2x vyšší, než v roce 2014. Ze statistiky je zřejmé, že OPL jsou v českých věznicích velkým aktuálním problémem. Je jasné, jestliže rostou takovým tempem případy odhalené, ještě rychleji rostou počty reálného zneužití OPL v českých věznicích.¹³ Zkreslující faktor této statistiky je zajisté fakt, že počty prováděných orientačních testů na přítomnost OPL u odsouzených se zvyšují a tím se zvyšuje i počet odhalených případů.

Tabulka č. 1: Počty zneužití omamných a psychotropních látek odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody

Roky	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Zneužití OPL	447	548	803	1100	1284	1435	1027

Zdroj: Statistické ročenky VSČR mezi roky 2014 až 2020

Užívání a distribuce OPL je velice rozšířeným kriminogenním faktorem pro páchaní trestných činů a odsouzení jedinci se této nezákonné činnosti nevyhýbají ani při výkonu trestu odnětí svobody.

3.1 Vnější bezpečnost

„Vnější bezpečností věznic rozumíme účinné střežení obvodu věznic, vstupů a vjezdů, zamezení průniku nedovolených a nebezpečných předmětů a bezpečné provádění eskort.“¹⁴ V praxi to ve věznicích znamená, že vnější bezpečnost zajišťují příslušníci oddělení vězeňské stráže neboli strážní.¹⁵

¹³ Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR* [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

¹⁴ RAZSKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I. Vězeňství*. 2. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. s. 117. ISBN 978-80-7435-716-9.

¹⁵ Podrobněji viz. kapitola 5.1.2.

3.2 Vnitřní bezpečnost

V případě vnitřní bezpečnosti se jedná o situaci uvnitř střeženého objektu věznice. Na tomto se podílí především příslušníci spadající pod oddělení výkonu trestu neboli dozorcí.¹⁶ Nutno ale říct, že na vnitřní bezpečnosti a jejím stavu se podílí každý zaměstnanec věznice. Svým přístupem a celkovou obezřetností nese každý zaměstnanec svůj díl odpovědnosti týkající se vnitřní bezpečnosti. Z pohledu zaměstnanců a příslušníků vězeňské služby není možné zapomínat, že se pohybují mezi osobami odsouzenými za různé druhy trestné činnosti. Ať už se jedná o násilnou trestnou činnost nebo jakoukoliv jinou, každý odsouzený se může dostat během výkonu trestu do určité tenze, která může vést ke zkratovitému nebo afektivnímu jednání i vůči zaměstnancům tohoto resortu. S vnitřní bezpečností úzce souvisí bezpečnost dynamická.

3.3 Dynamická bezpečnost

Dynamickou bezpečností se rozumí vyžadování pořádku a kázně ze strany zaměstnanců a příslušníků Vězeňské služby směrem k odsouzeným dle výše zmíněných zákonných norem. Z druhé strany je nutno respektovat potřeby odsouzených a ke specifické práci s odsouzenými přistupovat s absolutní profesionalitou. Právě vyvážeností vyžadování dodržování povinností od odsouzených a respektování jejich práv je cesta k vytváření pozitivního klimatu ve věznicích jak mezi zaměstnanci, příslušníky a odsouzenými, tak mezi odsouzenými navzájem. Dobré sociální klima ve věznicích je základ k předcházení různým mimořádným událostem v tomto specifickém prostředí. Se sociálním klimatem, respektive k jakémusi běžnému „komfortu“ života za mřížemi, úzce souvisí i věcné zabezpečení, které je předpokladem k pozitivnímu materiálnímu klimatu. Mezi aspekty, které utváří klima materiální, patří technické a materiální vybavení věznic. Ve vztahu k vězněným osobám pak zejména podmínky pro ubytování (velikost cely, osvětlení, sociální zařízení), hygienické

¹⁶ Podrobněji viz. kapitola 5.1.1.

(výdej čisticích prostředků pro úklid), stravování, přeplněnost věznic a další faktory.

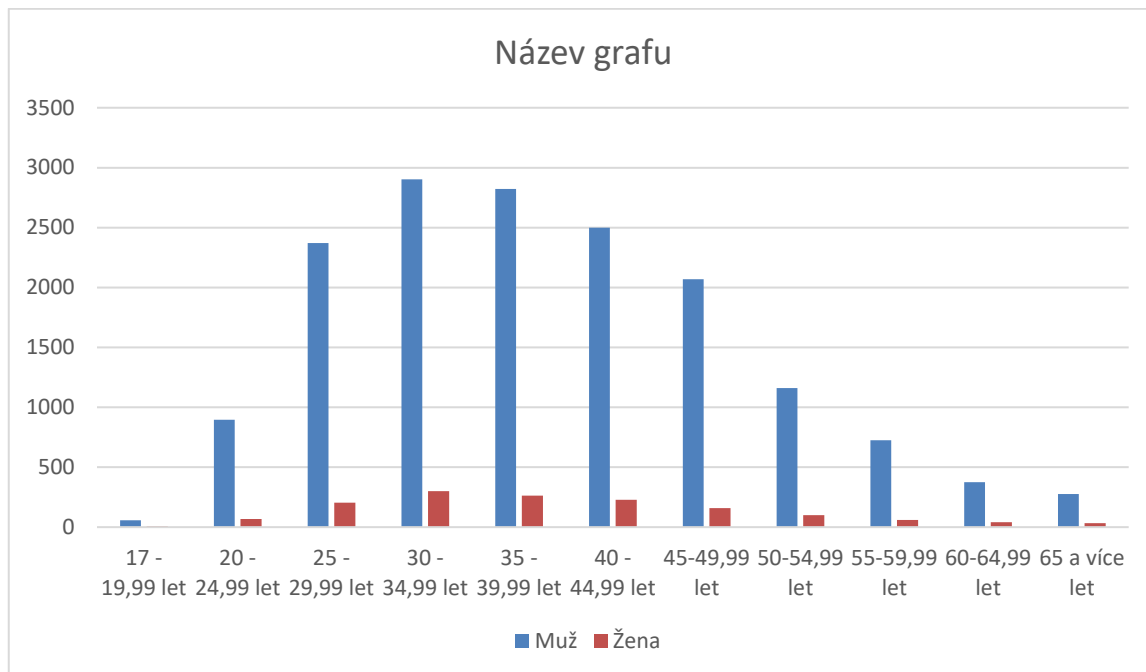
4 Skladba odsouzených v českých věznicích

Aby se jedinec stal pravomocně odsouzenou osobou, musí spáchat některý z trestných činů taxativně vytyčených zákonem a soud jej musí pravomocně odsoudit. Nejen že tedy musí trestný čin spáchat, ale hlavně musí splňovat rámec vymezený zákonem, aby mu soud mohl uložit trest odnětí svobody. Je to tedy soudem potrestaný pachatel trestné činnosti, kterého soud potrestal odnětím jeho svobody tím, že ho uvěznil v jedné z českých věznic. Z trochu odlišného hlediska chápe pojem pachatel trestné činnosti kriminologie. Ta jako samostatná vědní disciplína „*pod pojmem pachatele chápe nejen osoby, které se dopustily činů označených zákonem jako trestné činy, ale i některé osoby, které orgány činné v trestním řízení nestíhají*“ (nepříčetní, děti, alkoholici, narkomani apod.).¹⁷ Jsou to tedy skupiny lidí, které z nějakého zákonem stanoveného důvodu odsoudit nelze nebo jsou to osoby, u kterých jejich chování ve většině případů ovlivňuje některý nebo více kriminogenních faktorů. Proto i u odsouzených lze samozřejmě pozorovat různé vlivy na páchání trestné činnosti. Samozřejmě vše pramení již vlivem rodiny a výchovou. Pokud byl jedinec vychován v kriminálním prostředí, v rodině, kde jsou pachateli trestné činnosti již některý z rodičů, trestnou činnost páchají i sourozenci, pak je velká pravděpodobnost, že se stane pachatelem trestné činnosti i on. Názorně to lze pozorovat i v českých věznicích, kdy matka i s dětmi chodí na návštěvy za svým manželem a otcem dětí a za několik let na sebe volají z oken vězeňských oddílů tento otec od rodiny a jeho syn, který dříve chodil pouze na návštěvy a dnes jsou oba ubytováni na vězeňských oddílech naproti sobě či přímo spolu. Takový obrázek se naskytuje velmi často. Mohlo by se zdát, že je to až úsměvné, ale opak je pravdou. V několika statistikách níže bude nastíněna skladba

¹⁷ GRŮVNA, Tomáš, SCHEINOST Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 95. ISBN 978-80-7598-554-5.

odsouzených v českých věznicích dle věku, dosaženého vzdělání a spáchané trestné činnosti v souvislosti s OPL.

Graf č. 2: Věkové složení odsouzených k 31. 12. 2020

Zdroj: Statistická ročenky Vězeňské služby ČR z roku 2020 (kapitola č. 8.3.4)

Nejvyšší počty odsouzených byly ke dni 31. 12. 2020 ve věkové kategorii od 30 let do nedovršených 35 let - 3201 odsouzených, následovány věkovými kategoriemi od 35 let do nedovršených 40 let - 3084 odsouzených, od 40 let do 45 let - 2728 odsouzených, od 25 let do nedovršených 30 let – 2575 odsouzených a od 45 let do nedovršených 50 let – 2228 odsouzených. To znamená, že nejvyšší počty odsouzených jsou ve věkových kategoriích od 25 let do nedovršených 50 let – 13 816 z celkového počtu 17 612 odsouzených, přičemž mužů je v této kategorii 12 663 a žen 1153. Od 17 let do nedovršených 25 let bylo 745 odsouzených a v kategorii od 50 až do 80 a více bylo 2578 z celkového počtu 17 612 odsouzených. Z tohoto celkového počtu bylo ve všech

věkových kategoriích 16 152 mužů a 1460 žen, což je 91,71 % mužů a 8,29 % žen.¹⁸

Dalším zajímavým rozdělením vězněných osob je pohled z hlediska maximálního dosaženého vzdělání.

Tabulka č. 2: členění odsouzených dle nejvyššího dosaženého vzdělání k 31. 12. 2020

Nejvyšší dosažené vzdělání	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
cizinec - nezjištěno	253	8	261	1,48
praktická škola	386	42	428	2,43
bez základního vzdělání	28	7	35	0,20
nedokončené základní	247	23	270	1,53
základní vzdělání	7 493	785	8 278	47,00
vyučení bez maturity	5 824	329	6 153	34,94
vyučení s maturitou	334	14	348	1,98
středoškolské vzdělání bez maturity	60	11	71	0,40
středoškolské všeobecné vzdělání s maturitou	212	51	263	1,49
středoškolské odborné vzdělání s maturitou	1 041	151	1 192	6,77
vyšší odborné	18	6	24	0,14
vysokoškolské vzdělání - bakalářské	57	7	64	0,36
vysokoškolské vzdělání - magisterské	57	12	69	0,39
vysokoškolské vzdělání - inženýr	118	6	124	0,70
vysokoškolské vzdělání - doktorské	24	8	32	0,18
Celkový součet	16 152	1 460	17 612	100,00

Zdroj: Statistická ročenky Vězeňské služby ČR z roku 2020 (kapitola č. 8.3.7)

¹⁸ Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR* [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

Z uvedené tabulky je naprosto jasné, že výše dosaženého vzdělání má na kriminalitu zásadní vliv. 52,64 % osob zbavených svobody a umístěných v českých věznicích má pouze základní vzdělání nebo nižší. Nižším se rozumí základní nedokončené nebo z praktické (zvláštní) školy. Druhou nejpočetněji zastoupenou skupinou jsou vězněné osoby s výučním listem celých 34,9 % a třetí skupina jsou vězněné osoby, které dosáhli vzdělání zakončené maturitou s procentním zastoupením 10,24 %. Veškeré vysokoškolské vzdělání je zastoupeno mezi vězni 1,63 %. Další skupiny jsou zanedbatelné.

Posledním dělením vězněných osob, kterým se v této práci budeme zabývat je četnost spáchané trestné činnosti v souvislosti s omamnými a psychotropními látkami, jelikož užívání drog a ostatních nedovolených látek je velmi aktuálním a rozsáhlým problémem přímo v českých věznicích. Stejně tak u osob na svobodě je velmi významným kriminogenním faktorem.

Tabulka č. 3: Četnost trestných činů spáchaných v souvislosti s používáním a distribucí omamných a návykových látek k 31. 12. 2020 (trestné činy v aktuálně vykonávaném trestu odnětí svobody).

Trestný čin	úhrnem		celkem
	muži	ženy	
neoprávněná výroba, dovoz, vývoz, zprostředkování, prodej nebo opatření omamných nebo psychotropních látek	1 949	155	2 104
přechovávání omamných a psychotropních látek ve větším množství než malém	201	12	213
výroba, opatřování sobě nebo jinému, přechovávání, omamných a psychotropních látek a jedů	97	8	105
šíření toxikomanie	13	2	15

ohrožení pod vlivem návykové látky	704	26	730
opilství	44	3	47
Celkem	3 008	206	3 214

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2020 (kapitola č. 8.3.12.1).

Z celkového počtu 26 215 trestných činů spáchaných samostatně či v souběhu s jinou trestnou činností v aktuálně vykonávaném trestu odnětí svobody ke dni 31. 12. 2020 jich bylo tedy 3214 spácháno v souvislosti s užíváním a distribucí OPL (bráno v aktuálně vykonávaném trestu odnětí svobody ke stejnému datu). To znamená, že v této souvislosti a vykonávaném trestu odnětí svobody jich bylo spácháno celých 12,26 % trestných činů z celkového počtu.¹⁹

Další rozdělení či skladba odsouzených by se nabízela dle spáchané trestné činnosti. Je to téma poměrně obsáhlé, a jelikož v této práci bude rozebrán především vězeňský personál, touto tematikou se práce dále zabývat nebude.

5 Skladba personálu Vězeňské služby v českých věznicích

5.1 Příslušníci Vězeňské služby

Mohou se jimi stát muži a ženy, kteří splní podmínky přijímacího řízení, jsou tedy zdravotně, osobnostně a fyzicky způsobilí pro výkon služby v bezpečnostním sboru České republiky.²⁰ Vznik a zákonitosti služebního poměru upravuje zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Zajímavostí oproti poměru zaměstnaneckému je služební zkouška. Tu musí

¹⁹ Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2020* [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

²⁰ Viz. § 15 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, v platném znění.

příslušník Vězeňské služby vykonat z teoretické a zpravidla i praktické části na Akademii před uplynutím tří let služby. V této době je služební poměr sjednáván na dobu určitou. *„Do služebního poměru na dobu neurčitou se zařadí příslušník dnem, který následuje po uplynutí služebního poměru na dobu určitou, jestliže úspěšně vykonal služební zkoušku a podle závěru služebního hodnocení dosahuje alespoň dobrých výsledků ve výkonu služby.“*²¹

Činnost Vězeňské služby se odvíjí od oprávnění a povinností, které vyplývají ze zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. Mezi základní oprávnění příslušníků Vězeňské služby patří specifické úkony, které mohou vyžadovat po vězněných osobách, přičemž ti je mají za povinnost strpět a podstoupit. Mezi tyto úkony a činnosti patří zejména prohlídky vězněných osob ať již důkladné či preventivní, odejmutí věcí anebo požadování vysvětlení po odsouzených například k objasnění spáchaného kázeňského přestupku. Další typické činnosti jsou úkony směřující vůči civilním osobám, jako jsou zjišťování totožností osob vstupujících do střežených objektů, prohlídky těchto osob a jejich zavazadel. Mezi hlavní povinnosti vyplývající z výše uvedeného zákona patří zachovávat čest a důstojnost vězněných osob, jakožto nepřipustit ponižující ani kruté zacházení s nimi. Na druhou stranu mohou v případě ohrožení zaměstnanců či příslušníků Vězeňské služby či neuposlechnutí pokynů těchto vězněných osob použít proti nim dle legislativního rámce donucovací prostředky.²²

5.1.1 Dozorci – oddělení výkonu trestu

Příslušníci zařazení pod oddělení výkonu trestu se nazývají dozorcí a vykonávají tedy dozorčí službu. Právě oni jsou v každodenním styku s odsouzenými. Jejich úkolem je zajišťovat pořádek a bezpečnost na ubytovnách. Zajišťují vnitřní bezpečnost a podílí se též na dynamické bezpečnosti. V popisu činností nemají pouze vyžadování kázně, ale měli by být zárukou nad dodržováním práv

²¹ Viz. § 11 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, v platném znění.

²² RAZSKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I. Vězeňství*. 2. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. s. 77. ISBN 978-80-7435-716-9.

odsouzených v každodenním režimu dne, stejně tak i vyžadování dodržování povinností vězňených osob.²³

K výkonu služby mohou být obsazováni k dozorčí službě přímo na ubytovny odsouzených, k odvádění či předvádění odsouzených (na zdravotnické středisko či k pohovorům se specialisty), na vnitřní pracoviště ve věznici nebo mohou vykonávat dozor na nestřeženém či střeženém pracovišti mimo věznici. Nadřízeným dozorců je inspektor dozorčí služby, který úzce spolupracuje a je podřízen vrchnímu inspektorovi strážní služby.

Ke každodenním činnostem dozorců patří provádění prohlídek odsouzených, prohlídek ubytoven nebo dalších míst ve věznici, zajišťování činnosti denního časového rozvrhu dne v souladu s vnitřním řádem věznice a provádění početní prověrky odsouzených. Při služebních činnostech spolupracuje s vychovateli, speciálními pedagogy, sociálními pracovníky, psychology a ostatními kolegy a zaměstnanci věznice. Na určené ubytovně respektuje pokyny kmenového vychovatele v oblasti realizace práv odsouzených a dbá pokynů a nařízení ze strany nadřízených.²⁴

Ve vztahu a chování k odsouzeným by měl dozorce být vždy korektní, vážný, důsledný, vnímavý, trpělivý a na druhou stranu také důrazný a nekompromisní. V jeho chování by se vůči vězňům neměly objevit prvky ponižující a zesměšňující. Důležité je se s odsouzenými nikdy nezaplést, jelikož postačí maličkost, která se vychýlí z hodnotových, etických či dokonce právních zásad a takový dozorce je odsouzenému v podstatě už navždy „vězněm“.²⁵

Důležitým aspektem z hlediska výběru příslušníka nebo příslušnice je právě naznačené pohlaví. Není to samozřejmě vůbec dáno otázkou jakékoliv diskriminace. Jedná se jen o praktickou stránku. V ženských věznicích jsou

²³ RAZSKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I. Vězeňství*. 2. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. s. 77. ISBN 978-80-7435-716-9.

²⁴ Nařízení vlády č. 104/2005 Sb., kterým se stanoví *katalog činností v bezpečnostních sborech*, v platném znění.

²⁵ HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2005. s. 55-56. ISBN-80-86708-05-5.

v podstatě hůře použitelní muži v uniformě a služebním poměru a v těch mužských naopak ženy. Opačné pohlaví nemůže vykonávat důkladné osobní prohlídky a další specifické úkony. Samozřejmě je to dáno platnou legislativou²⁶ jako veškeré další činnost státní správy.

5.1.2 Strážný – oddělení vězeňské stráže

Příslušníci zařazení pod oddělení vězeňské stráže se nazývají strážní a vykonávají tedy strážní službu. Zajišťují vnější bezpečnost a podílí se též na dynamické bezpečnosti jako každý jiný zaměstnanec věznice. Svoji roli mají při zajišťování vnitřní bezpečnosti, kdy mohou být účastníky vynuceného zásahu proti vězněným osobám. Příslušníci vězeňské stráže se rozdělují do více skupin. Službu zde vykonávají členové strážní směny a eskortní směny, patří sem také družstvo psovodů a referát dopravy – řidiči. Činnosti blíže upravuje a jiné detaily týkající se strážní služby upravuje předpis Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 33/2019, o Vězeňské a justiční stráži.

Příslušníci strážní směny zajišťují střežení objektu po jeho obvodu, tedy ze strážních věží, střeží vstupy a vjezdy a obsazování jsou jako členové strážní a zásahové hlídky, která provádí nepravidelné kontroly slabých a nebezpečných míst věznice, prohlídky vozidel a přiváženého materiálu. Dále může provádět preventivní prohlídky odsouzených po návratech z pracovišť mimo věznici samozřejmě v těch věznicích, kde je taková pracovní činnost odsouzených realizována. Právě v ten moment se i strážní dostávají do přímého kontaktu s odsouzenými. Je zapotřebí, aby se právě při těchto činnostech chovali k vězňům stejně profesionálně jako dozorcí. Profesionální komunikace je velmi důležitá a také strážní by ji měli bezpečně ovládat. Jednou z nejdůležitějších činností je účast na vyjasňování a realizace tísňových signálů ve věznici. Tísňové signály si určuje každá organizační jednotka po své linii a zpravidla jsou popsány v zásadách vnitřní bezpečnosti věznice. Ve věznici Stráž pod Ralskem všechny tísňové signály řeší příslušníci strážní směny ve spolupráci se směnou

²⁶ Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 33/2019, o vězeňské a justiční stráži ČR, v platném znění.

dozorčí. Strážní i dozorčí směna je podřízena vrchnímu inspektorovi strážní služby, který zajišťuje její chod a koordinuje činnosti.

Abychom se vrátili k tématu složení oddělení vězeňské stráže, tak dalším článkem tohoto oddělení je eskortní směna. Provádí eskortování odsouzených za různými účely: do zdravotnických zařízení, k umístění a přemístění mezi věznicemi, k vyšetřovacím úkonům, k soudnímu řízení a v dalších taxativně vytyčených případech.²⁷

Služební řidiči zajišťují právě ve spolupráci s eskortní směnou výše zmíněné eskorty odsouzených, dále potom převozy peněžních prostředků a zbraní a logistickou činnost pro věznic.

Družstvo psovodů provádí výcvik služebních psů pro uplatnění jejich schopností v praxi. Jedná se o součinnost při zajišťování pořádku při různých mimořádných událostech vedených ze strany vězňených osob. Ve Vězeňské službě jsou i speciálně cvičení psi určeni k vyhledávání nepovolaných látek a zakázaných předmětů, zejména drog.²⁸ Zneužívání a užívání drog je v českých věznicích velmi rozšířené a služební psi cvičení na vyhledávání drog jsou pouze malým a zdaleka nedostatečným řešením.

5.2 Požadavky na vzdělání příslušníků

Tabulka č. 4: „Pro příslušníky se stanovují tyto služební hodnosti, minimální stupně vzdělání, minimální doby trvání služebního poměru pro služební hodnost a tarifní třídy.“²⁹

Služební hodnost	Minimální stupeň vzdělání	Doba trvání služebního poměru	Tarifní třída
a) referent	střední nebo střední s výučním listem	-	1

²⁷ Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 33/2019 Sb., o vězeňské a justiční strážní, v platném znění.

²⁸ Nařízení vlády č. 104/2005 Sb., kterým se stanoví katalog činností v bezpečnostních sborech, v platném znění.

²⁹ Viz. § 7 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, v platném znění.

b)	vrchní referent	střední s maturitní zkouškou	-	2
c)	asistent	střední s maturitní zkouškou	-	3
d)	vrchní asistent	střední s maturitní zkouškou	2 roky	4
e)	inspektor	střední s maturitní zkouškou	3 roky	5
f)	vrchní inspektor	střední s maturitní zkouškou/vyšší odborné	5 let	6
g)	komisař	vyšší odborné nebo vysokoškolské v bakalářském studijním programu	6 let	7
h)	vrchní komisař	vysokoškolské v bakalářském studijním programu	7 let	8
i)	rada	vysokoškolské v magisterském studijním programu	9 let	9
j)	vrchní rada	vysokoškolské v magisterském studijním programu	10 let	10
k)	vrchní státní rada	vysokoškolské v magisterském studijním programu	12 let	11

Zdroj: Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů

Na různých pozicích a funkcích jsou vyžadovány různé úrovně vzdělání. Svoji roli hraje i délka odsloužených let. Služební hodnost odpovídá určité funkci ve věznicích. Vrchní inspektor strážní služby je nejnižší služební funkcionář v hierarchii a zároveň jediný, pro jehož zařazení a výkon služby na této pozici není požadováno alespoň vyšší odborné vzdělání, postačí tedy střední vzdělání s maturitou. Od hodnostního označení „poručík“ je již vyžadováno minimálně vyšší odborné vzdělání. S tímto hodnostním označením slouží ve věznicích například komisaři oddělení prevence a stížností. S hodnostním označením „nadporučík“ jsou ve věznicích zpravidla zástupci oddělení, jak výkonu trestu, tak vězeňské stráže. U těchto opět postačuje vyšší odborné vzdělání. Hodnostní označení „kapitán“ a „major“ jsou již vrchní komisaři, u kterých je požadováno

minimální vzdělání vysokoškolské bakalářské. Kapitáni jsou například učitelé odborných předmětů na Akademii a majoři jsou zpravidla vedoucí oddělení vězeňské stráže a výkonu trestu. U dalších pozic je nutné již vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu. Jsou to radové a vrchní radové, tedy zástupci ředitelů a ředitelé věznic.

Určitě je v pořádku, že na vyšších pozicích mají být lidé s vyšším než středoškolským vzděláním. Lidé, kteří mají větší vědomostní základ a rozhled. Nejlépe by to měli být lidé s vystudovanou vysokou školou, jenž má základ ve společenských vědách, bezpečnosti, právním základu potažmo penologii samotné. Jenže je zarážející, že zákon vůbec nezohledňuje, o jaký druh vzdělání se má jednat. Tedy zástupcem vedoucího oddělení může být člověk, který vystudoval například vyšší odbornou školu sklářskou anebo jinou podobnou. Toto vzdělání mu pravděpodobně při výkonu jeho práce moc ku prospěchu není. Druhá stránka věci je, když daný jedinec s takovýmto vzděláním vykonává funkci například zástupce oddělení vězeňské stráže pro služební přípravu, ve svém soukromém životě je trenérem bojových sportů a je majitelem několika střelných zbraní, ze kterých víkend, co víkend střílí na místní střelnici a bravurně ovládá jejich použití. Pak opravdu vzdělání roli nehraje a je to člověk na pravém místě. Ne vždy tomu tak v realitě a praxi je. Často se stává, že je na vyšší pozici obsazen někdo z protekce, který byl již podprůměrným běžným řadovým příslušníkem, o práci ve věznici do té doby nejevila moc zájem, vliv na kolegy měl většinou negativní, na své nové funkci spíše tápe, se zvládnutím činností spjatých s touto prací spíše bojuje a pro kolegy a své podřízené více než přínosem, je zcela jistou přítěží. Navíc vzdělání si musí teprve doplnit, tak absolvuje co nejsnadnější vyšší odbornou školu, kterou pak studuje dalších pět let (tímto autor nechce znevažovat žádnou vzdělávací instituci). **Typické známky klientelismu se bohužel objevují při obsazování některých funkcí ve věznicích i v současnosti. V době, kdy je kvalita vězeňského personálu, pro resocializaci odsouzených a další cíle spojené s výkonem trestu, tak důležitá.**

5.3 Stav příslušníků a odsouzených a jejich vzájemný vztah

Je jisté, že dozorčí služba na ubytovnách a každodenní styk s vězni vyžaduje velké úsilí, které musí dozorcí vynaložit, aby byli schopni svoji práci dobře odvádět. Po několika letech nebo dokonce desetiletích této náročné služby zcela jistě dochází k určitým negativním jevům, které ovlivňují osobnost každého dozorce. Snadno dochází i k syndromu vyhoření.³⁰ Z opačného pohledu strážného, který po desetiletí střeží věznic ze strážní věže, je jisté, že pro takového člověka je služba také velice náročná, avšak úplně jiným a odlišným způsobem. **Autor se domnívá, že by nebylo špatné, kdyby se mezi sebou strážní a dozorcí po čase měli možnost na určitou dobu vyměnit. Ne zcela plošně a všichni, ale pouze ti, kteří by cítili potřebu si odpočinout od té své kmenové dozorčí či strážní služby.** Z profesního hlediska by je to mohlo opětovně nastartovat a namotivovat. Toto rozhodnutí o výměně by mohl učinit i některý z nadřízených, který by zpozoroval, že pracovní výkony a morálka takového člověka nejsou úplně optimální. Zkrátka celkově z profesního hlediska by mohla být provázanost mezi těmito, dnes zcela oddělenými odděleními, bližší a provázanější. Dnes mezi příslušníky zařazenými na oddělení výkonu trestu nebo strážné migrace z výše zmíněného důvodu téměř nefunguje. Jestliže se děje nějaká výměna, pak je to spíše výpomoc pro jedno z těchto dvou oddělení, které je na tom personálně hůře. Další hledisko je i vyloženě poznávací a mohlo by mít přínos pro jednu či druhou stranu. Strážní i dozorcí by se seznámili s prací svých kolegů a rozšířili by si svoji profesní odbornost. Jednoduše řečeno, věděli by, co se ve druhé půlce věznice děje a jak se vlastně dané konkrétní činnosti prakticky vykonávají.

Takové „kolečko“ po všech strážních i dozorčích stanovištích by zcela jistě měli absolvovat příslušníci, kteří do služebního poměru nově nastoupí. Lépe pak pochopí, jak všechny služební činnosti ve výkonu trestu fungují a vzájemně na sebe navazují. Ve věznici ve Stráži pod Ralskem se toto dříve

³⁰ Syndrom vyhoření – jedná se o psychický stav vyčerpání, který se objevuje zvláště u profesí při práci s lidmi.

praktikovalo, avšak poslední dobou, právě z personálních důvodů, se toto již téměř neděje. Personální situace u příslušníků Vězeňské služby je problémem, kdy příslušníků sloužících v organizačních jednotkách je o dost méně než tabulkových míst. Celkový počet tabulkových míst pro příslušníky Vězeňské služby v roce 2020 činilo 7 505 plánovaných míst. Jedná se z hlediska počtu příslušníků o personálně menší bezpečnostní sbor. **Průměrný počet neobsazených míst v roce 2020 byl 474 míst pro celou Vězeňskou službu, kdy v průměru na organizační jednotku připadlo asi 12,5 neobsazených tabulkových míst.** Ve větších městech to bývá zpravidla více, než je tento průměr, a ve věznicích mimo velká města bývá zpravidla situace lepší. Ve velkých městech je to dáno větší možností a nabídkou pracovních pozic v dané lokalitě a samozřejmě s tím související lepší finanční ohodnocení. Vězeňská služba proti tomu bojuje různými způsoby. V posledních letech se celkově finanční ohodnocení pro příslušníky bezpečnostních sborů zlepšilo. Služebně novým kolegům je nabídnut nástupní finanční bonus, i tak je zde neustálý podstav. Zkušené odcházející příslušníky se nedaří v dostatečném počtu nahrazovat novými silami, tak aby se tabulkový počet míst naplnil.

Tabulka č. 5: celkové počty příslušníků za rok 2020 – zaokrouhleno na jednotky

Stav ke dni	Schválené počty (plánované)	Neobsazená místa v OJ (včetně záloh)	Zálohy	Skutečný rozdíl	Skutečný počet (po odečtu záloh)
01.01.2020	7 505	586	79	507	6 919
01.02.2020	7 505	508	81	427	6 997
01.03.2020	7 505	536	81	455	6 969
01.04.2020	7 505	538	81	457	6 967
01.05.2020	7 505	544	83	461	6 961
01.06.2020	7 505	536	82	454	6 969

01.07.2020	7 505	522	82	440	6 983
01.08.2020	7 505	512	85	427	6 993
01.09.2020	7 505	510	81	429	6 995
01.10.2020	7 505	495	83	412	7 010
01.11.2020	7 505	477	81	396	7 028
01.12.2020	7 505	473	84	389	7 032

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2020 (tabulka č. 3. 9. 1, str. 32)

Právě ta odcházející zkušenost v podobě déle sloužících příslušníků je velice negativním faktorem, který se podepisuje na každodenní práci příslušníků Vězeňské služby. Mladší kolegové jsou nezkušení a pro některé je velice těžké se zapracovat a přivyknout si na tak specifické prostředí a specifickou práci ve vězeňském prostředí. V dnešním českém i evropském moderním vězeňství je jednou z priorit penologická odbornost a vzdělanost vězeňského personálu. Právě ona samotná praxe a dlouhodobé zkušenosti jsou cenným faktorem u každého příslušníka i zaměstnance Vězeňské služby. V tabulce č. 6 níže je poukázáno na počty příslušníků dle délky služebního poměru, to znamená již zmíněné praktické zkušenosti z českých věznic a dále poměr mezi muži a ženami. Nejvyšší zastoupení dle délky odsloužených let bylo v roce 2020 mezi příslušníky do 6 let služby přibližně 31,9 % ze všech aktivně sloužících. Další věková skupina mezi 6–10 lety byla zastoupena 12,5 %. Početně druhá nejsilnější skupina je mezi 11–15 lety a čítá necelých 25,8 %, zatímco následující skupina příslušníků sloužících v délce 16-20 let se oproti této propadá o celých 10 % na přibližně 15,9 %. Je to dáno dosáhnutím nároku na výsluhový příspěvek po 15 letech služby. Ve vztahu mezi odslouženými lety a počtem příslušníků ve službě postupně po patnáctém odslouženém roce přímo úměrně příslušníků Vězeňské služby ubývá. Ve skupině od 21 do 25 odslouženými roky bylo v roce 2020 příslušníků 9,8 %, mezi 26 až 30 roky 3,5 %, zatímco nad 30 let už pouze 0,6 %.

Poměr mezi muži a ženami ve služebním poměru činil přibližně 86,03 % mužů a 13,97 % žen. Tento stav je samozřejmě dán tím, že pachateli trestné činnosti jsou z velké většiny muži, tedy i věznic mužských je více než těch ženských. Neznamená to však, že ve věznicích pro odsouzené muže musí službu vykonávat pouze muži a ve věznicích ženských pouze ženy. Děje se tak z malé části i naopak.

Tabulka č. 6: Počty příslušníků rozdělených dle délky služebního poměru k 31. 12. 2020

věková škála	muži	ženy	celkem
do 6 let	1 855	378	2 233
od 6 do 10 let	803	73	876
od 11 do 15 let	1 631	173	1 804
od 16 - 20 let	849	264	1 113
od 21 do 25 let	613	70	683
od 26 do 30 let	228	14	242
nad 30 let	37	5	42
Celkem	6 016	977	6 993

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2020 – zaokrouhleno na jednotky (tab. č. 3.7, str. 30)

Celkový stav odsouzených k 31. 12. 2020 je 17 612 odsouzených osob z toho 16 152 mužů a 1 460 žen. Z toho vyplývá, že poměr mezi odsouzenými muži a ženami ve výkonu trestu odnětí svobody činil přibližně 91,7 % mužů a 8,3 % žen, což je dosti podobný procentuální výsledek jako u příslušníků a příslušnic Vězeňské služby. Celkový průměrný počet odsouzených v roce 2020 činil 18 283 odsouzených vykonávajících v českých věznicích trest odnětí svobody, naproti

tomu příslušníků ve služebním poměru bylo v roce 2020 přibližně 6 405³¹. Nutno však podotknout, že tento počet se skládá z uniformovaných členů Vězeňské služby působících ve věznicích pro odsouzené, vazebních věznicích, detenčních ústavech a členů justiční stráže.

5.4 Občanští zaměstnanci Vězeňské služby

Zaměstnanecký poměr občanských zaměstnanců Vězeňské služby upravuje zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce. V této práci budou popsány pozice, které jsou pevně spjaty s výkonem trestu odnětí svobody, tedy profese pracovníků odborného zacházení ve vězeňství. Jsou to profese lidí, občanských odborných zaměstnanců, kteří jsou v každodenním kontaktu právě s odsouzenými stejně jako dozorcí či strážníci. Nazývají se pracovníci odborného zacházení ve vězeňství.

Na tyto zaměstnance a také dozorce, jelikož i ti jsou v každodenním styku s vězni, jsou kladeny vysoké nároky na kvalitu osobnostní i profesní. Mezi hlavní jejich přednosti a vlastnosti by měly patřit především zvládnutí krizové komunikace v souvislosti s různými krizovými situacemi, asertivita, empatie, spravedlnost, nadhled, odstup k dané situaci, objektivita a celá řada dalších předností.³²

5.4.1 Vychovatel

„Vychovatel je členem týmu, jehož základním úkolem je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření

³¹ Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2020* [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

³² RAZSKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I. Vězeňství*. 2. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. s. 83. ISBN 978-80-7435-716-9.

*k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznice.*³³

Vychovatel je ve věznici ten občanský zaměstnanec, který má k vězněným osobám nejbližší. Velice záleží na jeho kvalitách jako zaměstnance. Ne méně důležitá je však i osobnostní stránka. Tím, jak se sám vychovatel chová a jedná, jde anebo by měl být příkladem pro odsouzené. Opět jde stejně jako u příslušníků a všech ostatních odborných zaměstnanců pracujících ve věznicích o přístup k práci a ten by měl být pozitivní. K výchově a působení daného jedince používá několik nástrojů, ale základem je vždy individuální přístup ke každému odsouzenému. Svěřené odsouzené by měl dobře znát, vědět o jejich závislostech, nebezpečnosti, problémech, trestné činnosti, aby mohl správně zvolit aktivity programu zacházení, tj. pracovní, vzdělávací, volnočasové, terapeutické a doprovodné neboli poradenské činnosti. Jedním z výše zmíněných nástrojů je udělování kázeňských trestů a odměn v rámci legislativy³⁴. Mohou odsouzenému buď pomoci, nebo uškodit při případném soudním jednání zabývajícím se jeho podmíněčným propuštěním. Podmínečné propuštění je pro většinu odsouzených velkou motivací. Motivace je jedním ze základních aspektů při resocializaci odsouzených. Vychovatel se snaží odsouzené motivovat především k tomu, aby svůj život změnili k lepšímu, byli v životě pozitivní, uvažovali a řešili těžké životní situace racionálně a celkově změnili svůj životní postoj a životní styl. Jak již bylo výše zmíněno, je důležité, aby byl vychovatel vězni příkladem, měl profesně pozitivní přístup v kombinaci s kvalitní lidskou osobností. Právě vychovatelé tráví s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody ze všech profesí nejvíce času.³⁵

Vychovatel jakožto pracovník odborného zacházení ve vězeňství je metodicky veden speciálním pedagogem a je podřízeným zástupci oddělení výkonu trestu,

³³ SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie, II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězněnými osobami*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 16. ISBN 978-80-7372-204-3.

³⁴ Podrobněji viz zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění.

³⁵ HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2005. s. 60. ISBN-80-86708-05-5.

který je zpravidla ve služebním poměru. V jeho kompetenci a povinnostech mu náleží vcelku dlouhá řádka konkrétních úkolů. Některými z nich jsou například zpracovávání hodnocení na odsouzené, kontrola korespondence, rozhodování o umístování na cely či pokoje, realizace telefonních hovorů, provádění nákupů a podobně. Dále zpracovává různé požadavky a návrhy ze stran odsouzených jako jsou návrh na povolení výkonu trestu nebo dokonce přerušování výkonu trestu a další.³⁶ Vychovatel spolupracuje při své pracovní činnosti s dozorci a ostatními pracovníky odborného zacházení.

5.4.2 Sociální pracovník

*„Sociální pracovník je odborný zaměstnanec, jehož základním úkolem je samostatná sociální práce, která je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života.“*³⁷ Nejedná se pouze o přechod ale též následný život vedený v rámci zákonných pravidel.

To znamená, že sociální pracovník má za úkol odsouzené metodicky vést a nasměrovat takovým způsobem, aby byl schopen po vykonání trestu odnětí svobody v životě na svobodě sám aktivně řešit nastalé problémy a sociální situace. Sociální práce není o tom, aby sociální pracovník vyřizoval vše za vězněné osoby sám a on se v podstatě tím nic z hlediska řešení různých životních sociálních situací nenaučil. K této činnosti spadají pod sociální práci ve vězeňství také právní poradenství odsouzeným a vyřizování různých administrativních úkonů, které si sám nemůže odsouzený obstarat. Tímto je myšleno obstarávání dokladů, komunikace s pracovníky městských úřadů a ostatních orgánů státní správy. Cílem a podstatou je kompletní příprava na budoucí život po stránce sociální – vyřízení zaměstnání, bydlení, komunikace s úřady anebo například udržení vztahů s rodinou.³⁸

³⁶ Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách, v platném znění.

³⁷ SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. II. díl. Teorie a praxe zacházení s vězněnými osobami.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 14. ISBN 978-80-7372-204-3.

³⁸ HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství.* České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2005. s. 60-61. ISBN-80-86708-05-5.

Sociální pracovník ve věznici je podřízen zástupci výkonu trestu stejně jako vychovatel a mezi jeho základní činnosti patří právě již výše zmíněné poradenství v oblasti vzdělávání, právní a sociální využitelné v běžném životě, provádí též výchovnou činnost odsouzených. Podílí se na určení programu zacházení, jeho vyhodnocení u daného jedince a vypracovává komplexní zprávy o odsouzených z hlediska sociálního posouzení. Po propuštění spolupracuje s Probační a mediační službou a dalšími orgány v oblasti sociálního zabezpečení. Samozřejmě též spolupracuje s ostatními odbornými zaměstnanci a příslušníky Vězeňské služby.³⁹

5.4.3 Speciální pedagog

Vztah mezi penologií, tedy vědou o trestání a průběhem výkonu trestu a speciální pedagogikou je dotčen zejména v etopedii, která je právě součástí speciální pedagogiky a zabývá se výchovou, vzděláváním a přizpůsobením se společnosti u osob či jedinců, kteří jsou „společensky problémoví“. Ve vězeňském prostředí se tato vědecká disciplína nazývá penitenciární pedagogika. *„Penitenciární pedagogika“ je aplikovaná pedagogická disciplína, která se zabývá formami, způsoby, metodami a zvláštnostmi výchovného a vzdělávacího působení na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody.*⁴⁰

Speciální pedagog by měl být velmi zkušený zaměstnanec Vězeňské služby, který má vysokoškolské vzdělání z oboru speciální pedagogika. Zabývá se odborností v oblasti realizací programu zacházení s vězněnými osobami. Má v gesci pedagogu volného času a vychovatele, jejichž činnost metodicky koordinuje. Aby nebyl zcela odtržen od vězeňského dění a výchovné činnosti s odsouzenými, musí vést alespoň některou z aktivit programu zacházení. Sestavuje kompletní seznam aktivit programů zacházení.⁴¹

³⁹ Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách, v platném znění.

⁴⁰ SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. I. díl. Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 14. ISBN 978-80-7372-203-6.

⁴¹ HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2005. s. 61. ISBN-80-86708-05-5.

Stejně jako vychovatel má kázeňskou pravomoc, avšak může uložit delší kázeňský trest než vychovatel. Mezi jeho další úkoly a činnosti patří sledování a změny v chování odsouzených, podílí se s ostatními odbornými zaměstnanci a příslušníky na funkčních pozicích na rozhodování o zařazení odsouzených do práce. Zpravidla o tomto rozhoduje komise, jejíž je speciální pedagog členem. Provádí diagnostickou činnost a na základě jí vyhotovuje pedagogické posouzení uvedené v komplexní zprávě o odsouzeném. Dále se podílí na povolování akcí mimo věznici, rozhodování o přerušení trestu či volného pohybu mimo věznici.⁴²

5.4.4 Psycholog

„Psycholog je odborný zaměstnanec, který garantuje u odsouzených odbornou psychologickou činnost a odbornou úroveň realizace programu zacházení.“

„Psycholog přitom provádí zejména psychologickou diagnostiku vězňů.“⁴³

Při práci s vězněnými osobami, kromě psychologické diagnostiky a zpracování psychologické části komplexní zprávy, se zabývá především psychologickými rozhovory s vězněnými osobami, zabývá se krizovou intervencí v krizových psychických stavech osob. To znamená, že například po suicidálním jednání odsouzeného mu poskytne psychologickou pomoc, dialog a dále řeší následný postup s takovou osobou. Podílí se též jako ostatní odborní zaměstnanci na vytipování a zařazování do programu zacházení, na povolování o přerušení výkonu trestu či povolení volného pohybu mimo věznici či aktivit mimo věznici. Samozřejmě vykonává i další specifické činnosti v rámci své psychologické působnosti a vede též stanovenou dokumentaci jako ostatní odborný vězeňský personál.⁴⁴

Vězeňský psycholog by měl plnit i funkci takového monitorovacího článku, který žije a pohybuje se jak mezi zaměstnanci, tak mezi vězněnými osobami. Jeho

⁴² SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. II. díl. Teorie a praxe zacházení s vězněnými osobami*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 12-13. ISBN 978-80-7372-204-3.

⁴³ Tamtéž, s. 13.

⁴⁴ Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách, v platném znění.

záběr práce sahá i do oblasti psychologického poradenství zaměstnanců. Může jim pomáhat a poskytovat poradenství při problémech v práci, osobních nebo dokonce rodinných.⁴⁵ Může pomoci zaměstnancům, jestliže například prožili ve věznicích nějakou traumatizující událost nebo těžkou situaci. Psycholog jako osoba zkušená, jak po lidské stránce, tak znalá vězeňského prostředí, poskytuje včasné a profesionální poradenství zaměstnancům a příslušníkům Vězeňské služby.

Zajímavé je, že speciální pedagog, psycholog, vychovatel i sociální pracovník jsou přímo podřízeni zástupci oddělení výkonu trestu, kterému postačuje i vyšší odborné vzdělání neupřesněného zaměření, i když všechny tyto odborné pozice vyžadují vzdělání pedagogické s určitým zaměřením.⁴⁶ Autor rozumí a chápe to, že tito příslušníci ve vedoucích funkcích musí mít především manažerské schopnosti, avšak měli by rozumět i práci svých podřízených, jinak se nemohou konkrétně a efektivně vyjadřovat k individuálním případům. Měli by to být odborníci i na výkon trestu, alespoň v obecnější teoretické rovině z hlediska znalostí všech těchto výše uvedených pozicích. Úplné detaily a konkrétní podrobnosti a vědomosti o uvedených profesích mít nemusí. To znamená, že jejich dosažené vysokoškolské vzdělání by tomu mělo odpovídat. Z hlediska požadavků na tyto řídicí funkce ve vězeňství dle zákona o příslušnicích bezpečnostních sborů toto nevyplývá. Samozřejmě schopnosti takového vedoucího příslušníka by měly být doplněné o praktické zkušenosti.

5.4.5 Adiktolog

V některých věznicích pracuje již adiktolog. Adiktologie je věda, která se zabývá závislostmi. Adiktolog ve věznicích se zabývá odsouzenými, kteří mají závislost například na OPL nebo hraní hazardních her. Adiktologickými službami se zabývají i různá uskupení. Příkladem je možno uvést občanské sdružení Laxus, které v některých krajích navštěvuje odsouzené aktivně závislé na drogách.

⁴⁵ HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2005. s. 58. ISBN-80-86708-05-5.

⁴⁶ Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 39/2020, *Pravidla systematizace ve Vězeňské službě ČR*, v platném znění.

Práce adiktologa je takovouto činností doplňována nebo nahrazována.⁴⁷ Další organizací zabývající se drogovou problematikou externě působících ve věznicích je adiktologické pracoviště Remedis. Jejich činnost ve věznicích se zabývá spíše substituční léčbou. Prostřednictvím této organizace je odsouzeným podávána léčba proti žlutence typu C. Věznice ve Stráž pod Ralskem spolupracuje s oběma těmito organizacemi.

5.4.6 Kaplan (duchovní)

„Duchovní ve věznicích jsou již tradičně vnímáni jako garanti dodržování lidských práv a humánního zacházení s obviněnými a odsouzenými.“ Kaplani spolupracují s ostatními odbornými zaměstnanci, podílí se i na programu zacházení. Odsouzení se na ně mohou obrátit se svým konkrétním problémem. Kaplan může mít větší důvěru a vězeň se mu může se svým problémem snadněji svěřit. Samozřejmě toto funguje jen v omezených případech. Kaplan poté vyhodnotí, zda konkrétní problém předá dalšímu specialistovi k řešení nebo intervenci s odsouzeným provede sám.⁴⁸ Ve Stráži pod Ralskem kaplan ve vězeňské kapli realizuje aktivity programu zacházení (hra na kytaru a zpěv) a podílí se tak na konkrétních činnostech s odsouzenými, dále s nimi promlouvá a předčítá z Bible a podobně.

5.4.7 Vychovatel - terapeut

„Vychovatel – terapeut je odborný zaměstnanec, který realizuje individuální a skupinové terapie.“ Je to specifická činnost, při které je metodicky veden psychologem a spolupracuje s vychovateli. Těm sděluje různé informace vyzorované o jednotlivých odsouzených při aktivitách programu zacházení, které v omezené míře také realizuje. Samozřejmě svůj díl poznatků přidá do komplexní zprávy.⁴⁹ Terapie mohou být zaměřeny relaxačně, hudebně nebo například uměním. Z druhé stránky mohou být zaměřeny na praktické věci a

⁴⁷ Vězeňská služba České republiky. *Lexus*, z.ú. [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-pardubice/sekce/lexus>.

⁴⁸ SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. II. díl. Teorie a praxe zacházení s vězněnými osobami*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 18-19. ISBN 978-80-7372-204-3.

⁴⁹ Tamtéž, s. 17.

činnosti běžného života neboli ergoterapie. Další využívaná je biblio terapie, což je v podstatě léčba četbou. Každý vychovatel – terapeut by měl při práci s vězňenými osobami předat něco ze své osobnostní stránky.⁵⁰

5.4.8 Pedagog volného času

„Základním úkolem pedagoga volného času je realizace individuální a skupinové, zájmové a sebeobslužné, eventuálně podle odbornosti a kvalifikace i terapeutické, zejména rukodělné, sportovní a kulturní činnosti s odsouzenými.“ Zjednodušeně řečeno tato profese ve věznicí se zabývá volnočasovými aktivitami vězňených osob. Samozřejmě v rámci programu zacházení sleduje činnosti odsouzených a podílí se ve své oblasti a působnosti na utváření hodnocení jedince v jeho komplexní zprávě.⁵¹

5.5 Obecný závěr k profesím ve Vězeňské službě

Závěrem k zaměstnancům i příslušníkům Vězeňské služby obecně lze říct, že jsou na ně kladeny vysoké profesní a osobnostní požadavky. Ostatně jedním z hlavních strategických cílů v Koncepti vězeňství do roku 2025 je aktivní personální politika. *„Aktivní personální politika, která umožňuje přilákat do vězeňství kvalitní, motivované zaměstnance, kterým je schopna nabídnout odpovídající kariérní růst a finanční ohodnocení, zahrnuje širokou škálu odborného vzdělávání určeného jak pro management, tak pro řadové zaměstnance a specialisty, nabízí příležitosti k dalšímu vzdělávání, sdílení poznatků a profesního růstu...“*⁵²

Na každou profesi a pozici jsou požadavky různé. Týkají se dosaženého vzdělání před nástupem do zaměstnaneckého i služebního poměru,

⁵⁰ HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2005. s. 62. ISBN-80-86708-05-5.

⁵¹ SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. II. díl. Teorie a praxe zacházení s vězňenými osobami*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 18-19. ISBN 978-80-7372-204-3.

⁵² Vězeňská služba České republiky. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>.

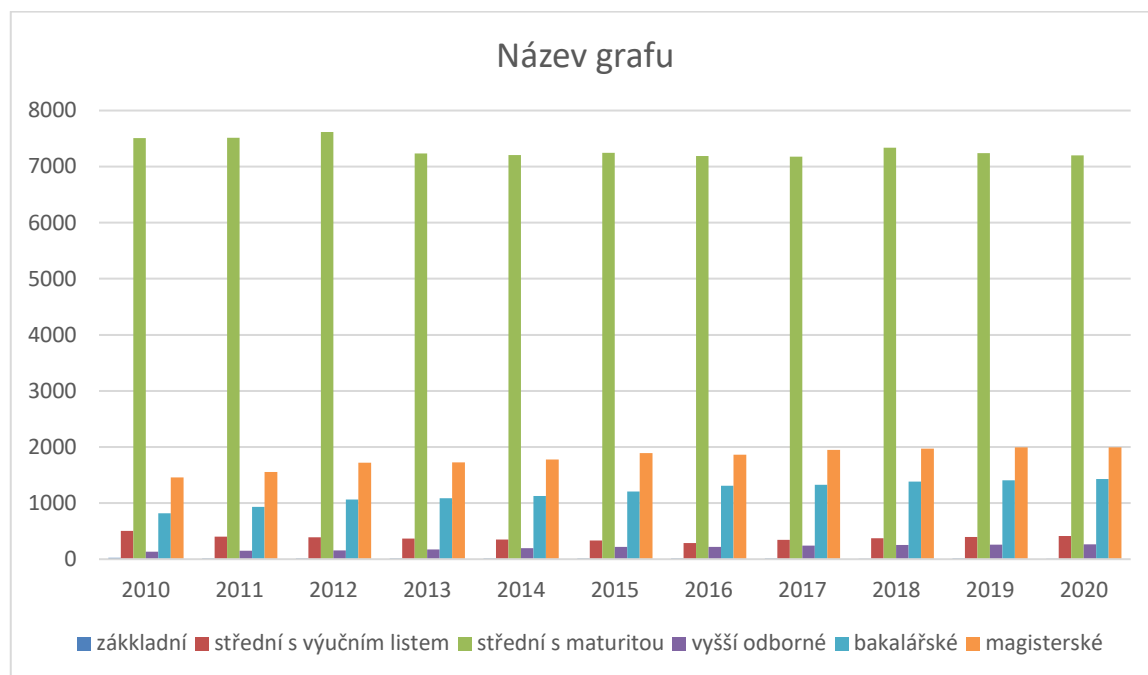
vzděláváním v jeho průběhu již při práci pro tuto instituci. Po nástupu do služebního i pracovního poměru je každý povinen absolvovat kurz základní odborné přípravy na Akademii. Pro zaměstnance a příslušníky Vězeňské služby jsou během jejich působení u tohoto bezpečnostního sboru realizovány kurzy prohlubujícího vzdělání na Akademii jak pro příslušníky, tak také pro zaměstnance, které se týkají teoretických a praktických znalostí a dovedností z různých oblastí. Dalším vzdělávacím a preventivním nástrojem k prohlubování a osvěžování znalostí je Služební a profesní příprava, která je stanovena taxativně pro každou skupinu zaměstnanců s přesně předem stanoveným časovým fondem. Právě témata Služební a profesní přípravy se ve výzkumné části bude tato práce zabývat.

Tabulka č. 7: Vývoj vzdělanosti všech zaměstnanců (příslušníků a občanských zaměstnanců) za posledních 10 let (stavy ke dni 31. 12.)

Rok	Základní	Střední				Bakalářské	Magisterské	Celkem
		střední (+vyučení)	maturita	vyšší odborné	Střední celkem			
2010	24	506	7 507	136	8 149	818	1 456	10 447
2011	16	404	7 514	150	8 068	934	1 555	10 573
2012	14	391	7 615	157	8 163	1 064	1 723	10 964
2013	16	367	7 236	176	7 779	1 087	1 726	10 608
2014	16	349	7 207	197	7 753	1 127	1 777	10 673
2015	12	331	7 245	218	7 794	1 209	1 893	10 908
2016	14	287	7 191	218	7 696	1 310	1 865	10 885
2017	14	343	7 177	244	7 764	1 325	1 948	11 051
2018	11	372	7 340	254	7 966	1 382	1 972	11 331
2019	13	396	7 240	262	7 878	1 407	1 994	11 312
2020	11	414	7 201	265	7 626	1 430	1 997	11 318

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby ČR z roku 2020 (kapitola 3.3, str. 27)

Graf č. 3: Vývoj vzdělanosti zaměstnanců (příslušníků a občanských zaměstnanců) za posledních 10 (stavy ke dni 31. 12.)

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby ČR z roku 2020 (kapitola 3.3.1)

Výše uvedené počty se týkají všech zaměstnanců Vězeňské služby, tedy příslušníků v uniformě i občanských zaměstnanců. Nejpočetnější skupinou z hlediska dosaženého vzdělání jsou zaměstnanci se středoškolským vzděláním ukončeným maturitou, těch bylo z celkového počtu 63,62 %. Druhou nejpočetnější skupinou jsou zaměstnanci s magisterským vzděláním, kterých bylo ke dni 31. 12. 2021 17,64 %. V bakalářských studijních programech procentuální počet činil ke stejnému datu 12,55 %. Dohromady je to 30,19 % vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců a příslušníků pracujících pro Vězeňskou službu, což je téměř třetina z celkového počtu. Stoupající trend vzdělanosti, který spočívá ve výši dosaženého vzdělání mezi zaměstnanci i nadále pokračuje. Můžeme to sledovat v neustále zvětšujícím se počtu dosaženého vyššího odborného, bakalářského i magisterského vzdělání.⁵³ Naopak zaměstnanců s výučním listem či dokonce základním vzděláním je

⁵³ Podrobněji tabulka č. 7.

minimum. Pozitivním jevem z této skupiny zaměstnanců je fakt, že velké množství příslušníků s výučním listem si střední vzdělání s maturitou postupně ve služebním poměru doplňuje. S tím souvisí pozitivní skutečnost, že ředitelé věznic jim schvalují čerpání služebních volen při studiu.⁵⁴ Celkově se úroveň vzdělanosti zvyšuje, což je důležitým aspektem v posunu k modernímu vězeňství, ve kterém zaměstnanci hrají jednu z nejdůležitějších rolí. Jsou to právě oni, kdo každodenně působí na odsouzené, jsou s nimi v kontaktu a snaží se je resocializovat.

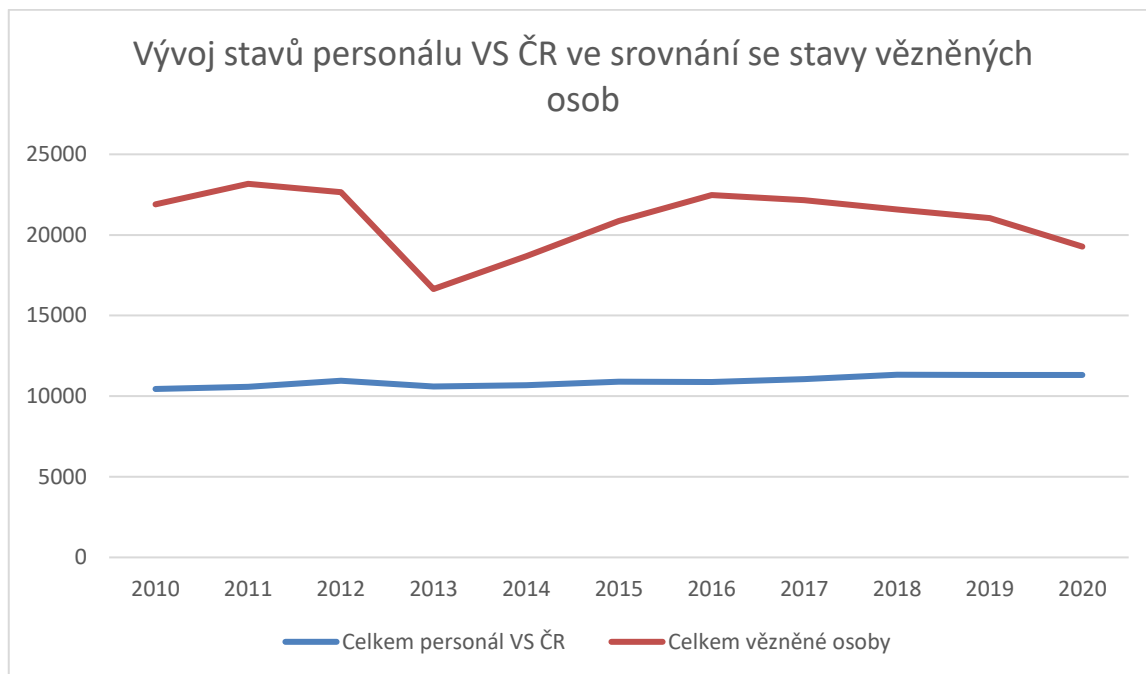
Tabulka č. 8: Vývoj fyzického počtu personálu a fyzického počtu všech vězňených osob za posledních deset let (stavy ke dni 31. 12.)

Rok	Příslušníci		Zaměstnanci		Celkem všech zaměstnanců Vězeňské služby ČR	Celkem vězňených osob
	Muži	Ženy	Muži	Ženy		
2010	5 833	766	2 083	1 765	10 447	21 892
2011	5 914	781	2 089	1 789	10 573	23 170
2012	6 130	806	2 173	1 855	10 964	22 644
2013	5 945	771	2 091	1 801	10 608	16 645
2014	5 986	766	2 081	1 840	10 673	18 687
2015	6 099	797	2 125	1 887	10 908	20 866
2016	6 067	809	2 128	1 881	10 885	22 481
2017	6 023	895	2 137	1 996	11 051	22 159
2018	6 122	959	2 123	2 127	11 331	21 577
2019	6 014	971	2 170	2 157	11 312	21 048
2020	6 016	977	2 181	2 144	11 318	19 286

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby ČR z roku 2020 (kapitola 3.2, str. 26)

⁵⁴ Viz. §73 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, v platném znění.

Graf č. 4: Vývoj počtu personálu Vězeňské služby ČR (příslušníků a občanských zaměstnanců) ve srovnání s vývojem počtu všech vězněných osob (stavy ke dni 31. 12.)

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby ČR z roku 2020 (kapitola 3.2.1)

V procentním složení personálu Vězeňské služby bylo v roce 2020 evidováno 72,4 % mužů a 27,6 % žen. V kategorii příslušníků ve služebním poměru a občanských zaměstnanců byl poměr 61,8 % příslušníků a 38,2 % občanských zaměstnanců.⁵⁵ V otázce vězněných osob je možno ve výše uvedené tabulce a grafu sledovat, že od roku 2017 se snižují celkové počty těchto osob. Počty zaměstnanců od roku 2010 stále stoupají, přičemž nárůst byl ke dni 31. 12. 2020 oproti roku 2010 o 871 zaměstnanců. Ve srovnání s vězněnými osobami, kde je momentálně trend opačný. Oproti roku 2010 byl pokles ke dni 31. 12. 2020 o 2606 vězněných osob.⁵⁶ V otázkách pomalu se navyšujícího počtu zaměstnanců a klesajícího trendu vězněných osob by se mohlo zdát, že jdeme správným

⁵⁵ Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR* [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

⁵⁶ Tamtéž.

směrem. Nicméně je nutné podotknout, že mezi zaměstnance se počítají i občanští zaměstnanci, kteří se podílí na správě věznic po stránce materiální a administrativní. Dalším faktem je, že velké množství tabulkových míst zůstává neobsazeno.

Počty vězněných osob za poslední roky mají sestupnou tendenci. V posledních čtyřech letech jich ubylo přibližně 3 400. Do tohoto počtu jsou zahrnuty všechny tři kategorie vězněných osob, tedy odsouzení, obvinění i chovanci. Má na to vliv určitě kvalitní a efektivní práce odborných zaměstnanců a příslušníků Vězeňské služby stejně jako dohled Probační a mediační služby nad podmíněčně propuštěnými. Další důležitý aspekt je zcela jistě ukládání alternativních trestů v čele s trestem peněžitým, avšak přesná příčina není pro vedení Vězeňské služby zcela zřejmá.⁵⁷ V roce 2013 byl náhlý úbytek způsobený amnestií prezidenta republiky.

5.6 Skladba personálu ve věznici Stráž pod Ralskem

Jelikož výzkumné šetření této práce bude čerpat z řad respondentů personálu z věznice ve Stráži pod Ralskem, nastíněna bude i jeho skladba. V této věznici slouží aktuálně 178 příslušníků a pracuje 134 občanských zaměstnanců, což je 57,05 % příslušníků a 42,95 % občanských zaměstnanců. V komparaci s celou Vězeňskou službou, kde je ve služebním poměru 61,68 % příslušníků a v pracovněprávním vztahu 38,32 % občanských zaměstnanců. Ve Stráži pod Ralskem je zaměstnáno přibližně o 4 % více žen, než je celorepublikový průměr.

Příslušníci tvoří větší část personálu věznice, přičemž je jich 178 a zaměstnanců je celkem 134. Mezi příslušníky je pouze 14 žen, což je pouze 7,87 % z řad příslušníků, zatímco ve Vězeňské službě je celkem 13,97 % žen ve služebním

⁵⁷ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Česká justice. Nový ředitel vězeňské služby Simon Michailidis: Vězení jako hotel? Hloupost.* [online]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/11/novy-reditel-vezenske-sluzby-simon-michailidis-rikat-ze-vezeni-je-jako-hotel-je-proste-hloupe/>.

poměru. Samozřejmě je to dáno tím, že tato věznice je určena pro odsouzené muže, proto i skladba příslušníků této skutečnosti odpovídá.

Skladba občanských zaměstnanců ve Stráži pod Ralskem je 68 žen a 66 mužů, což je téměř rovnocenná polovina zástupců každé skupiny.

Vysokoškolské vzdělání vlastní 17 příslušníků, což je z celkového počtu příslušníků 9,55 %. Občanských zaměstnanců vlastní vysokoškolské vzdělání 63 osob, což je z celkového počtu 47,01 % občanských zaměstnanců. Z celého personálu (zaměstnanců a příslušníků) ve věznici Stráž pod Ralskem je to 80 jedinců, což je z celkového počtu 25,64 % personálu s vysokoškolským vzděláním. V celé Vězeňské službě je dohromady příslušníků a zaměstnanců s vysokoškolským vzděláním již výše zmíněných 30,19 % (17,64 % s magisterským a 12,55 % s bakalářským vzděláním).⁵⁸ A jelikož se tato práce zabývá příslušníky a odbornými zaměstnanci ve vězeňství, tak těchto odborných zaměstnanců pracuje ve Stráži pod Ralskem 47 z celkového počtu 312 členů veškerého personálu, což odpovídá 15,06 %. Zajímavější ukazatel je však z hlediska dosaženého vzdělání, přičemž z této skupiny 47 pracovníků odborného zacházení má 40 z nich ukončené minimálně vyšší odborné či vysokoškolské vzdělání a tento počet odpovídá 85,1 % z celkového počtu odborných zaměstnanců. Zbývajících 7 zaměstnanců pracuje ve věznici již velmi dlouho, i bez vysokoškolského vzdělání mají dlouholetou praxi a zkušenosti při práci s odsouzenými. Nic to nemění na tom, že odborný vězeňský personál se obměňuje a drtivá většina je vysokoškolsky vzdělaná, což je jeden z moderních trendů nejen českého vězeňství.

6 Materiální a sociální klima v českém vězeňství

Snižování počtu vězněných osob by určitě nemělo být důvodem ke snižování počtu zaměstnanců ani věznic. Čím více bude zaměstnanců na menší počet odsouzených, tím kvalitněji bude probíhat práce s nimi. Odborní zaměstnanci by se mohli při menším počtu odsouzených věnovat

⁵⁸ Podrobněji kapitola 5.5.

každému jedinci více z individuálního hlediska. Organizační jednotky by měli být zachovány, i kdyby setrval postupný klesající trend vězněných osob. Posílilo by se materiální i sociální klima z hlediska ubytovacích kapacit. Věznice by nebyly přeplněné, odsouzeným by se snadněji a s méně souvisejícími problémy vykonával trest odnětí svobody. Zaměstnancům by se v menším počtu odsouzených samozřejmě lépe pracovalo. Přeplněnost v konkrétních organizačních jednotkách vede k tomu, že vězeňský personál má zhoršené podmínky pro svoji pracovní činnost. Negativní dopad má tento problém i na vězně. Zmenšuje se jim osobní prostor, špatně to působí na psychiku některých jedinců.⁵⁹

S tím souvisí skutečnost a realita, že čím méně vězněných osob na jednom místě, například na oddílu či ložnici, tím méně sporů i vzájemných fyzických napadení. Materiální a sociální klima ve věznicích spolu úzce souvisí.

V celkovém souhrnu věznic byly v průměru v roce 2020 ubytovací kapacity naplněny na 101,53 % v celé ČR. To se může zdát vcelku uspokojivý stav. Realita je však taková, že v některých věznicích kapacity naplněny nejsou, a naopak v jiných jsou ubytovací kapacity přeplněny více než stoprocentně. Tento celkový průměr (101,53 %) není ideálním výpočtem. Další zavádějící „číselnou hrou“ je průměr naplněnosti ubytovacích kapacit pro výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody v případech, kdy jsou v některých organizačních jednotkách realizovány obě tyto formy. Pak může nastat stav a děje se tak, že pro výkon vazby je kapacita přeplněna výkon trestu nenaplněna, či obráceně a celkový průměr z takové organizační jednotky je do statistiky dodáván jako jeden průměrný výsledek, což není optimální. Kapacity jsou výpočtem udávány na 4 m²/vězněnou osobu. Největší přeplněnost za rok 2020 byla ve věznici Heřmanice – 123,21 % a nejnižší naplněnost vykazovala věznice Kuřim – 77,21 %, když

⁵⁹ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 246. ISBN 978-80-7400-732-3.

nebudeme brát v potaz obě vězeňské nemocnice v Praze a v Brně. Nad kapacitou 100 % se nacházelo v témže roce celých 24 organizačních jednotek.⁶⁰

Vybavení věznic používající jak zaměstnanci, tak odsouzení je celkově zastaralé. Samozřejmě že veškerá zařízení a vybavení se udržují v provozuschopném stavu. Budovy věznic jsou postupně rekonstruovány. Některé věznice mají za sebou velice dlouhou minulost, vznikaly již v 2. polovině 19. století. Jiné byly vystavěny v průběhu 20. století, avšak původně byly určeny pro zcela jiné účely, například věznice ve Stráži pod Ralskem byla původně postavena jako ubytovny pro pracovníky uranových dolů. Nákladné investice jsou zapotřebí, vše se odvíjí od finančních prostředků. Modernizace vybavení, spolu s modernizací a rekonstrukcí věznic je jedním z bodů Evropských vězeňských pravidel.⁶¹

Dle autora sociální klima mezi odsouzenými a zaměstnanci není v současnosti ideální. Pravděpodobně tomu mezi těmito dvěma skupinami nebylo nikdy. Na jedné straně ti, kteří se ve velké většině snaží vězeňský personál podvést, přelstít nebo obejít a na druhé straně ti, kteří se snaží nějakým způsobem odsouzené napravit, avšak ve velké míře musí spíše hlídat chování, trestat prohřešky, sepisovat úřední záznamy o fyzických napadeních a zabavovat nepovolené a zakázané předměty. Odsouzení mají spoustu času na to, aby vymyslely, jak být v těchto nekalých činnostech o krok před vězeňským personálem. Dalo by se říct, že je to jejich „koníčkem“, který se jim „daří“ a jsou v něm „úspěšní“. Nevraživost ze strany vězňů tu je a byla už odedávna. Je zakořeněna již z dob předrevolučních a starších, kdy byl přístup k vězňům velmi militantní. Příkladem je už jen postoj vězňů k příslušníkům, kteří je při hovorech mezi sebou nazývají „policajti“. Dávají tak do stejné skupiny lidi, které je při trestné činnosti odhalili a pomohli dostat před soud, tedy policisty a lidi, kteří je mají napravit a zaručovat naplňování jejich práv ve vězeňském prostředí a

⁶⁰ Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR* [online]. ⁶⁰ Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

⁶¹ VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 243. ISBN 978-80-7400-732-3.

v dnešním současném vězeňství se o ně v podstatě starají. Celkový moderní trend vězeňství západních zemí a jeho hlavní cíl humanizace je zajisté správný směr. Určitě je správné, že vězněné osoby mají mít zaručena svá práva, svou čest a důstojnost, nicméně dle autora by se nemělo nic přehánět. Dnes většina vězňů ví, jaká mají práva, ale málo kdo z nich ví, jaké mají povinnosti vyplývající ze stejné legislativy. **Chování vězňů k zaměstnancům se celkově zhoršilo. Nejhuře se chovají vězněné osoby nízkého věku a s problémovou drogovou minulostí. Nejvíce to odnášejí zaměstnanci také většinou nízkého věku, kteří přešli do vězeňského prostředí rovnou ze školní lavice, i té vysokoškolské.** Měli nějaké vize a vězeňská realita jim je v podstatě zhroutila. Mohou to ale být i zaměstnanci vyššího věku, kteří jsou ve vězeňském prostředí nováčky, a s těmi mladými je spojuje nezkušenost s prací s vězněnými osobami. Ti si k těmto zaměstnancům v dnešní době někdy dovolí neskutečně drzé chování. **Těmto nezkušeným zaměstnancům v pracovním i služebním poměru je potřeba hlavně zpočátku intenzivně pomoci.**

Na sociální klima ve věznicích mají samozřejmě vliv i vztahy mezi zaměstnanci, kolegy na jednotlivých odděleních, pracovištích či přímo ubytovnách. I ty totiž utváří celkové sociální klima. Nesmíme též zapomenout na vztahy nadřízených a podřízených. Čím více pozitivní budou a čím více budou vrchní inspektoři, zástupci a vedoucí jednotlivých oddělení až po ředitele věznic, svým kolegům a podřízeným oporou, tím lépe se každému jednotlivci bude pracovat a vytyčené cíle se budou snadněji proměňovat v realitu. Chování a vztahy mezi sebou nesmí mít vězeňský personál napjaté a jejich vystupování a jednání musí být v souladu s profesním a etickým kodexem. Zkrátka vztahy mezi jednotlivci na straně vězeňského personálu musí být korektní a v případech, že takové nejsou, nesmí informace o takových vztazích prosáknout mezi řady vězněných osob. Na jedné straně to může mít negativní vliv na jejich výkon trestu, jelikož zaměstnanec v tenzi se nemusí chovat úplně dle profesní etiky, tak jak je vyžadováno. Na straně druhé toho někteří odsouzení dokážou zneužít ve svůj prospěch. Zaměstnanec, který se jeví jako slabší

článek, či nechtěný ze strany ostatních kolegů, mohou odsouzení pod záminkou falešného přátelství či náklonosti, zmanipulovat ve svůj prospěch.

7 Základní odborná příprava

Základní odbornou přípravou neboli nástupním kurzem si musí projít všichni příslušníci ve služebním poměru a občanští zaměstnanci, kteří pracují v přímém styku s vězněnými osobami a podílejí se na přípravě a realizaci programu zacházení. Základní odborná příprava probíhá na Akademii Vězeňské služby České republiky (dále jen „Akademie“), která se nachází ve Stráži pod Ralskem. Pro tyto dvě hlavní skupiny jsou kurzy odlišné jak do skladby výuky předmětů, tak do časového fondu vyučovaných hodin.

7.1 Základní odborná příprava pro příslušníky

Kompletní název tohoto nástupního kurzu je Základní odborná příprava typu A (dále jen „ZOP A“). Je určen pro všechny nově přijaté příslušníky Vězeňské služby do služebního poměru. Nejčastěji se týká dozorců z věznic, vazebních věznic a zabezpečovací detence, strážných vězeňské a justiční stráže. Může se ho účastnit i příslušník oddělení prevence a stížností v případě, že přechází například od policie nebo zástupce nebo vedoucí oddělení výkonu trestu, pokud přechází ze stejného prostředí, kde pracoval například jako speciální pedagog.

Cílem tohoto nástupního kurzu je získat vědomosti a znalosti z oblasti vězeňství, zacházení a komunikace s vězněnými osobami, etiky, pedagogiky a psychologie při práci s vězněnými osobami, základy z právního řádu, manipulace a používání výzbroje a výstroje Vězeňské služby. V neposlední řadě se soustředí na moderní trendy vězeňství a mezinárodní předpisy a úmluvy zabývající se zacházení s vězněnými osobami. Kurzy základní a odborné přípravy jsou realizovány v dostatečném počtu na základě počtů nových příslušníků Vězeňské služby. Jsou zakončeny zkouškou a do tří let od nástupu do služebního poměru musí

absolvent vykonat služební zkoušku dle podmínek zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.⁶²

Nástupní kurz trvá v délce 13 týdnů a celková dotace je 438 vyučovacích hodin. Nejvíce hodin je přiděleno předmětům Služební příprava a penologie každému z nich 58 vyučovacích hodin. Služební příprava se zabývá hlavně činnostmi Vězeňské služby a jejich příslušníků dle zákona 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční strážci a NGR 33/2019, o vězeňské a justiční strážci. Penologie je soustředěna kompletně na výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody, tedy obviněné a odsouzené, na jejich práva a povinnosti, výkon dozorčí služby a restorativní justici. Speciální příprava je předmět vyučovaný 54 hodin se zaměřením na teoretický a praktický střelecký výcvik a zdravotní, která se soustředí zejména na 1. pomoc. Dále se vyučují základy sebeobranu 40 hodin a Praktická průprava 38 hodin, kde se kromě zdokonalování různých obranných technik vyučuje používání donucovacích prostředků, nacvičují se modelové situace se zaměřením na bezpečnost. Dalšími vyučovanými předměty jsou vězeňská administrativa v délce 36 hodin, která je zaměřena na základní používání práci s počítačem a na programy VIS (Vězeňský informační systém), ETŘ a práce v systému ASPI. Předmět pořadová příprava v délce 12 hodin se zabývá vojenským vystupováním. Dále se vyučují 4 předměty jako základy forenzních věd a jsou to právo (48 hodin), psychologie (42 hodin), pedagogika (26 hodin) a profesní etika (20 hodin). Právo se soustřeďuje na základní prameny práva, LZPS, Ústavu ČR, pachatele trestné činnosti, vybrané trestné činy a trestní řízení. Psychologie se vyučuje s akcentem na poruchy socializace, adaptace a maladaptace, sociální percepce, dav, techniky komunikace, zvládání těžkých životních situací, příčiny páchaní trestné činnosti, drogová prevence a sociální a psychické poruchy věznění. Výuka pedagogiky se zaměřuje na vliv a charakteristika rodiny na vývoj jedince, speciální pedagogiku, etopedii, poruchy chování, reedukaci, penitenciární pedagogiku a programy zacházení. Profesní

⁶² Vězeňská služba České republiky. *Základní odborná příprava – příslušníci* [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/akademie-vs-cr/sekce/zop-a>.

etika se zabývá etickými kodexy, vztahem mezi etikou a právem, jazykovou kulturou příslušníka Vězeňské služby a podobně.⁶³

7.2 Základní odborná příprava pro zaměstnance

Celý oficiální název tohoto nástupního kurzu se nazývá Základní odborná příprava typu B/2 („ZOP B2“) pro zaměstnance, kteří pracují v přímém styku s vězněnými osobami a podílejí se na přípravě a realizaci programu zacházení. Již z názvu je patrné, pro koho je určen, konkrétně jsou to speciální pedagogové, vychovatelé, sociální pracovníci a psychologové. Celý nástupní kurz trvá 7 týdnů s časovým fondem 212 vyučovacích hodin. Je zakončen závěrečnou zkouškou. Zpravidla je vyučován na Akademii Vězeňské služby ČR, ve výjimečných případech může ředitel Akademie rozhodnout o distančním (individuálním) studiu. Kurz je zaměřen zejména na komunikaci a filozofii práce s vězněnými osobami, základy právních úprav týkající se výkonu vazby, trestu a vybraných interních předpisů Vězeňské služby. Účastníky má také seznámit s nejmodernějšími trendy penitenciární péče a praxe.⁶⁴

Kurz pro pracovníky odborného zacházení ve vězeňství z pohledu časového fondu vyučovaných hodin je přibližně o polovinu kratší než kurz základní odborné přípravy pro příslušníky. Některé vyučovací moduly jsou velmi podobné předmetům nástupního kurzu pro příslušníky. Největší rozsahem se vyučuje vzdělávací modul Penitenciariстика v počtu 66 hodin. Svým obsahem je hodně podobný vyučovanému předmětu penologie pro „ZOP A“. Vyučovaná látka se opět týká výkonu vazby, trestu a zabezpečovací detence, ale více z pohledu profesí odborných, zaměřena na sociální práci, speciální pedagogiku, postpenitenciární péči, spolupráci Vězeňské služby s Probační a mediační službou, kurátory, nestátními neziskovými organizacemi, Úřady práce a podobnými organizacemi. Více se soustředí na programy zacházení a na

⁶³ Učební plán základní odborné přípravy typu A pro příslušníky VS ČR, vydaný Akademií Vězeňské služby ČR.

⁶⁴ Vězeňská služba České republiky. *Základní odborná příprava pro zaměstnance, kteří pracují v přímém styku s vězněnými osobami a podílejí se na přípravě a realizaci programu zacházení* [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/akademie-vs-cr/sekce/zop-b2>.

specifické skupiny odsouzených a obviněných⁶⁵ a problémové uživatele drog. Forezní a penitenciární psychologie je probrána v 36 výukových hodinách a je téměř totožná s vyučovaným předmětem psychologie pro „ZOP A“ (viz. kapitola č. 7.1). Penitenciární pedagogika je vyučována 22 hodin a opět je velmi podobná předmětu Pedagogika v kurzu pro příslušníky. Více je však zaměřena na aktivity programu zacházení a spolupráci speciálních pedagogů a vychovatelů při zpracování komplexní zprávy o vězněné osobě. Profesní etika vyučována v délce 12 hodin se zabývá jako u „ZOP A“ profesními kodexy Vězeňské služby a téměř stejnými tématy. Obsahově se liší a je zaměřena na sociálně deviantní skupiny, extremismus a na duchovní a biblické principy. Vzdělávací modul Právo je vyučován 22 hodin a je totožný s předmětem Právo v nástupním kurzu pro příslušníky, jen je mu věnováno o polovinu méně vyučovaných hodin. Penitenciární a bezpečnostní příprava je obdobou předmětu Služební příprava. Vyučuje se 30 hodin a slouží k získání a představy poznatků o základních činnostech a pojmech používaných ve věznicích jako jsou prohlídky, donucovací prostředky, eskorty a podobně. Pro odborné zaměstnance, kteří poprvé pracují ve vězeňském prostředí, jsou takové informace velice důležité k tomu, aby získali přehled o celkovém praktickém dění a práci u Vězeňské služby. Řešení krizových situací, dalšímu vzdělávacímu modulu, je věnováno pouhých 8 hodin, přičemž z toho právním aspektům sebeobranu a instinktivním reakcím na napadení 4 hodiny a 4 hodiny zdravotnické přípravě zaměřenou, opět jako v „ZOP A“, na první pomoc.⁶⁶

Dle autora je pro pracovníky odborného zacházení ve vězeňství v nástupním kurzu věnován dostatečný časový fond. Je předpokládáno, že mnoho znalostí již nabyli při vysokoškolském studiu. Výjimkou je však úplná absence výuky sebeobranu po praktické stránce. Pohybují se v úplně stejném prostředí jako příslušníci a riziko napadení jim hrozí podobně. Po

⁶⁵ MON – možný objekt násilí, MPN – možný pachatel násilí, NMÚ – nízká mentální úroveň, STH - snížená tělesná hmotnost, DVO – další vytipovaná osoba, DVO – P – další vytipovaná osoba – profese.

⁶⁶ Učební plán základní odborné přípravy typu B/2 pro zaměstnance, kteří pracují v přímém styku s vězněnými osobami a podílejí se na přípravě realizace programů zacházení, vydaný Akademií Vězeňské služby ČR.

věznicích se pohybují bez doprovodu příslušníka. Sebeobraně je v nástupním kurzu pro příslušníky věnováno 40 výukových hodin hlavně po praktické stránce, zatímco u odborných zaměstnanců jsou to 4 hodiny pouze po stránce teoretické.

Jestliže se příslušník po ukončení své služební kariéry stane odborným občanským zaměstnancem, tak základní odbornou přípravu již neabsolvuje, jelikož ji již podstoupil při nástupu do služebního poměru. Toto přijde autorovi vcelku opodstatněné, jelikož vyučovací předměty s vyučovacími moduly jsou velmi podobné a takový člověk, má již většinou značné zkušenosti s jednáním s odsouzenými a s prací ve vězeňském prostředí.

Na Akademii se uskutečňují i další kurzy Základní odborné přípravy pro občanské zaměstnance. Je to nástupní kurz „ZOP B1“, který je určena pro občanské zaměstnance přicházející do styku s vězněnými osobami, ale na programu zacházení se nijak nepodílí. Mohou to být zaměstnanci logistiky, oddělení správního, ekonomického a dalších. „ZOP B3“ je nástupní kurz určený pro lékaře a zdravotní sestry. „ZOP B4“ je určen pro zaměstnance, kteří pracují pro Vězeňskou službu na částečný úvazek, například specializovaní lékaři, terapeuti a podobně. Tyto nástupní kurzy v práci nebudou rozebrány, jelikož se práce zabývá pouze odborným zaměstnancem ve vězeňství a příslušníky. Otázka zdravotní péče je však ve vězeňství důležitým tématem a bude nastíněna níže ve výzkumné části práce.

7.3 Základní odborná příprava – obecný závěr

Základní odborná příprava pro příslušníky („ZOP A“) je do vyučovaných časových hodin jednou tolik obsáhlejší než základní odborná příprava pro odborné zaměstnance ve vězeňství, kteří jsou v každodenním styku s vězněnými osobami a podílejí se na přípravě a realizaci programu zacházení („ZOP B2“). Výuka je bohužel v posledních dvou letech často realizována distanční formou z důvodu světové zdravotní situace. Pro příslušníky je více zaměřena na bezpečnost. Je to pochopitelné, jelikož jsou to právě oni, kteří zajišťují ve větší míře bezpečnost ve věznicích. Odborní zaměstnanci by měli mít věnováno větší

porci vyučovacích hodin alespoň základům sebeobrany po praktické stránce. Oni se mohou stát také obětí napadení ze strany vězněných osob, i když dle statistiky Vězeňské služby se tyto případy dějí v menší míře.

Příslušníci v rámci řízené praxe by mohly strávit některé dny po boku odborných zaměstnanců, a naopak tito zaměstnanci by se mohli v rámci řízené praxe účastnit dozorcí služby. Obě tyto kategorie profesí by tak získali hned zpočátku širší povědomí o práci svých kolegů, lépe by ji porozuměli a později by mohli lépe spolupracovat a vzájemně si vyhovět.

U obou těchto nástupních kurzů autorovi úplně chybí předmět, který by se mohl nazývat Protipožární ochrana. Věznice jsou zařazeny do 3. stupně požárního nebezpečí, což je stupeň s vysokým požárním nebezpečím. Požár by mohl být jedním z nástrojů vězněných osob, který může doprovázet například hromadné povstání vězněných osob. Může nastat i nedopatřením. Na jednom místě je velká koncentrace ubytovaných osob. Požár je velké riziko, které může mít ve věznicích katastrofální následky na životy zaměstnanců i vězněných osob. Proč nejsou již v nástupních kurzech šířeny vědomosti o správném a účelném chování při požárech, o používání různých druhů hasebních prostředků, ochranných maskách, proudnicích a další techniky, která se ve věznicích používá. Nácvik modelové situace by byl též přínosný. Všechny personál by měl vědět, jak evakuovat vězněné osoby, jak je poučit, aby se nenadýchali jedovatého kouře, který při požáru vniká jako první a může zabít. Vše se pak děje velmi rychle. Tématikou požární ochrany se zabývá až Služební a profesní příprava. O přínosnosti požární ochrany a dalších témat služební a profesní přípravy se bude zabývat následující kapitola.

Dalšími nástroji na vzdělávání personálu Vězeňské služby jsou prohlubující vzdělávací kurzy, které nespádají pod Základní odbornou přípravu, ale jsou realizovány na Akademii. Účastní se jich zaměstnanci i příslušníci a kurzy mají různá zaměření. Jsou jimi například kurzy pro řídicí střebe, pro instruktory sebeobrany, SARPO, kurz k používání Taseru, kurz první pomoci, taktika provádění kontrol vstupujících osob pro příslušníky justiční stráže, zdokonalovací

kurz pro vrchní inspektory strážní služby, kurz zvládnání krizových situací, jazykové kurzy pro příslušníky zajišťující letecké eskorty, standardy sociální práce, kurzy pro psychology a další.⁶⁷ Realizace kurzů prezenční formou a účast na nich přímo Akademii je v posledních dvou letech ovlivněna světovou zdravotní situací.

8 Služební a profesní příprava

Služební příprava příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby je vymezena nařízením generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 60/2017. Zde je taxativně vytyčen obsah služební a profesní přípravy, který se má v průběhu kalendářního roku vykonat na generálním ředitelství, ve věznicích a v Akademii. Podrobněji rozebereme služební a profesní přípravu ve věznicích. V tomto nařízení generálního ředitele je 8 témat služební přípravy:

Téma S 1: Střelecká příprava a ostré školní střelby;

Téma S 2: Tělesná příprava;

Téma S 3: Sebeobrana a použití donucovacích prostředků;

Téma S 4: Taktika a provedení služebního zákroku pod jednotným velením;

Téma S 5: Znalosti právních a vnitřních předpisů upravujících výkon služby;

Téma S 6: Činnost vrchního inspektora strážní služby při řešení zadané modelové situace – mimořádné události nebo vyhlášeného stupně krizového stavu;

Téma S 7: Taktika a provedení eskort nebezpečných osob;

Téma S 8: Pořadová příprava;

...a 10 témat profesní přípravy:

Téma P 1: Bezpečnost práce;

⁶⁷ Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR* [online]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

Téma P 2: Protipožární příprava;

Téma P 3: Zdravotnická příprava;

Téma P 4: Psychologické služby (výběr z témat), profesní etika:

- 1. péče o zaměstnance*
- 2. psychologická podpora při řešení mimořádné události;*
- 3. komunikace s vězňenými a civilními osobami;*

Téma P 5: Znalosti právních a vnitřních předpisů upravujících výkon práce;

Téma P 6: Problematika organizovaného zločinu, ochrany informací, zajištění místa trestného činu a posilování právního vědomí (korupce, nedovolené styky;

Téma P 7: Drogová problematika;

Téma P 8: Povinnosti příslušníků a zaměstnanců při realizaci plánu vyrozumění a svozu (dále jen „PVaS“), řešení mimořádných událostí, vyhlášení krizových stavů a činnosti krizového štábu;

Téma P 9: Vzdělávání v oblastech ochrany životního prostředí;

Téma P 10: Problematika extremismu a terorismu;⁶⁸

V roce 2018 přibylo do výčtu témat profesní přípravy ještě jedno téma:

„Téma P 11: Ochrana osobních údajů;⁶⁹

Z názvu témat je zřejmé o čem jednotlivá témata služební a profesní přípravy (dále jen „školení“), pojednávají a v jakém druhu zaměření mají personál Vězeňské služby vzdělávat.

Cílem školení je nabyté vědomosti a znalosti stále prohlubovat. Především je však nutné umět je použít v praxi při výkonu práce zaměstnance či výkonu služby příslušníka Vězeňské služby. Plán jednotlivých témat školení je stanoven v příloze č. 4, výše uvedeného nařízení generálního ředitele. Zaměstnanci a

⁶⁸ Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 60/2017, kterým se stanoví rozsah služební a profesní přípravy příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby České republiky, v platném znění.

⁶⁹ Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 32/2018, kterým se mění nařízení generálního ředitele č. 60/2017, kterým se stanoví rozsah služební a profesní přípravy příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby České republiky, v platném znění.

příslušníci se dělí do několika učebních skupin, přičemž v této práci a výzkumném šetření bude přiblížen názor učebních skupin:

- učební skupina č. 2 A: příslušníci vězeňské stráže
- učební skupina č. 3: příslušníci oddělení výkonu trestu

V každé věznici se školení provádí trochu rozdílným způsobem vzhledem k vybavení a možnostem dané organizační jednotky. Vše se řídí ročním plánem ředitele věznice k provedení školení a výcviku služební a profesní přípravy. Tento plán zpravidla vypracovává zástupce vedoucího oddělení vězeňské stráže pro služební přípravu a předkládá ho řediteli věznice ke schválení. Obsahuje rozdělení do učebních skupin, jaké školení daná učební skupina vykoná, v jakém rozsahu, s jakým materiálním vybavením a podobně. V tomto ročním plánu je obsažena organizace a cíl výcviku a školení. Zpravidla vychází jako nařízení ředitele věznice.⁷⁰

9 Výzkumné šetření

Formou dotazníku⁷¹ bylo provedeno výzkumné šetření o přínosnosti jednotlivých témat služební a profesní přípravy ve věznici ve Stráži pod Ralskem. Respondenti dotazníku byli z řad příslušníků věznice. Pro výzkumné šetření je tato skupina respondentů nejvhodnější, jelikož se jí týká jak příprava služební, tak i profesní, tedy téměř celý výčet témat. Ze služební přípravy jsou v dotazníku vynechána dvě témata a z přípravy profesní téma jedno. Důvod je prostý. Téma S 6: *„Činnost vrchního inspektora strážní služby při řešení zadané modelové situace – modelové události nebo krizového stavu“* se týká pouze příslušníků obsazovaných na pozici vrchního inspektora a příslušníků, kteří na této pozici vykonávají službu občasně. Druhé z vynechaných témat je S 7: *„Taktika a provedení eskort nebezpečných osob“*. Tohoto tématu se účastní též pouze vybraní příslušníci, kteří pak v praxi nebezpečné vězněné osoby eskortují.

⁷⁰ Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 60/2017, kterým se stanoví rozsah služební a profesní přípravy příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby České republiky, v platném znění.

⁷¹ Viz. příloha č. 1.

Aby byl zachován komplexní obraz výsledku tohoto výzkumného šetření, není vhodné do něho zahrnovat témata školení, kterých se neúčastní všichni příslušníci věznice vykonávajících službu v přímém kontaktu s vězněnými osobami. **Dotazníku se zúčastnili respondenti z řad příslušníků oddělení vězeňské stráže – vrchní inspektoři a inspektoři strážní služby, strážní obsazovaní na vstup a vjezd do věznice, na strážní věže a jako členové strážní a zásahové hlídky. Dále to byli příslušníci z eskortní směny, psovodi a řidiči, kteří se účastní eskortování odsouzených. Z oddělení výkonu trestu dotazník vyplnili inspektoři dozorcí služby a dozorcí obsazovaní na běžné ubytovny odsouzených, na specializované oddělení a uzavřený oddíl, který slouží pro výkon kázeňských trestů pro odsouzené. Celkový počet respondentů výzkumného šetření je 100 příslušníků z věznice ve Stráži pod Ralskem, což je přes 56 % z celkového počtu zde sloužících**, bereme-li v potaz, že do celkového počtu jsou započítáni i příslušníci z vedení věznice, vedoucích jednotlivých oddělení a příslušníci oddělení prevence a stížností, kteří se výzkumného šetření nezúčastnili. Když je tedy odečteme, dostaneme se na téměř 61 % příslušníků věznice vymezených výše uvedeným výčtem.

Z profesní přípravy je vynecháno Téma P 5: „*Znalosti právních a vnitřních předpisů upravujících výkon práce*“, jelikož ho nahrazuje příslušníkům téma služební přípravy S 5, které je stejného zaměření jen s rozdílem, že úprava předpisů je pro výkon služby.

9.1 Vyhodnocení dotazníku – služební příprava

Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že **nejdůležitější je pro 82 % respondentů téma S 5: „Znalosti právních a vnitřních předpisů upravujících výkon služby“**., přičemž pouze 10 % si myslí, že toto téma pro jejich praktickou službu přínos nemá a 8 % neví, zda mu školení z tohoto tématu nějakým způsobem v praxi již pomohlo. **Hned další v pořadí v důležitosti a přínosnosti jsou témata S 1: „Střelecká příprava a ostré školní střelby“ a téma S 3: „Sebeobrana a použití donucovacích prostředků“ se shodným výsledkem**

76 % pro obě témata. Naopak nejméně důležité příslušníkům přijde téma S 8: „Pořadová příprava“. 65 % z celkového počtu dotázaných si myslí, že školení z tohoto tématu pro ně nemá přínosnost a není důležité.

Tabulka č. 9: Celkové pořadí témat služební přípravy z hlediska důležitosti a přínosnosti pro příslušníky z věznic ve Stráži pod Ralskem (výsledky vyjádřené v procentech zastupují odpověď: „ano, je pro mě toto školení důležité“)

SLUŽEBNÍ PŘÍPRAVA		
Pořadí témat od nejpřínosnějších	Názvy jednotlivých témat služební přípravy	Výsledek vyjádřený v procentech
1.	S 5 – Znalosti právních a vnitřních předpisů upravující výkon služby	82 %
2. – 3.	S 1 – Střelecká příprava a ostré školní střelby	76 %
2. – 3.	S 3 – Sebeobrana a použití donucovacích prostředků	76 %
4.	S 2 – Tělesná příprava	64 %
5.	S 4 – Taktika a provedení služebního zákroku pod jednotným velením	50 %
6.	S 8 – pořadová příprava	26 %

Zdroj: Výzkumné šetření této práce (dotazník)

Výsledek je vcelku předvídatelný. Předpisy upravující výkon služby ve věznicích jsou základem pro praktický výkon služby. Jestliže někdo nezná teorii, těžko

může správně používat konkrétní činnosti po praktické stránce. I zde platí, že praxe z teorie vychází a ten kdo ji nezná, se může snadno dostat svým jednáním do problémů, které vycházejí z neznalosti. Pro spáchání kázeňského přestupku u příslušníků Vězeňské služby postačí zavinění ve formě nevědomé nedbalosti.⁷²

Výsledek vysoké důležitosti sebeobranu a střelecké přípravy je vyústěním praktické stránky služebních činností ve věznici. Jak už bylo výše zmíněno násilí mezi odsouzenými je na běžném pořádku a lze se setkat i s násilím vedeným proti zaměstnancům a příslušníkům. Výsledek potvrzuje, že ovládání základů sebeobranu přičítají přes tři čtvrtiny příslušníků nezanedbatelnou důležitost.

Naprosto stejný výsledek střelecké přípravy je trochu překvapením. Přece jenom použití zbraně ve Vězeňské službě není tak častým jevem jako použití donucovacích prostředků. Na druhou stranu se může jednat o životy a zdraví příslušníků a vězněných osob například při napadení eskorty. Porušení strážní služby⁷³ plynoucí z útěku vězněné osoby, kdy strážný nezamezí ze strážní věže útěku vězněné osoby přes střežené pásmo věznice je dalším důvodem, proč umět střelnou zbraň správně ovládat. Důsledek toho může být ten, že strážný bude sám odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody. Na druhou stranu při použití zbraně je nutné, co nejvíce šetřit život toho, proti komu je zakročováno.⁷⁴ Z výzkumného šetření je patrné, že si tyto skutečnosti uvědomuje většina z dotázaných.

Pořadová příprava je i dle autora tak trochu přežitkem z dob minulých. Je pravdou, že neabsolvování vojenské základní služby pro nové a věkově mladé příslušníky může činit v tomto polovojenském prostředí (není myšleno pro odsouzené) zpočátku problémy, avšak se základy je každý jedinec seznámen již v nástupním kurzu na Akademii. Později ve službě by se časový fond určený pro pořadovou přípravu dal využít efektivněji.

⁷² Viz. §50 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, v platném znění.

⁷³ Viz. § 389 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění, v platném znění.

⁷⁴ Viz. § 18 zákona č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční stráž, v platném znění.

9.2 Vyhodnocení dotazníku – profesní příprava

Výzkumné šetření odhalilo, že témata profesní přípravy P 3: „Zdravotnická příprava“ - 80 %, P 2: „Protipožární příprava – 78 % a P1: „Bezpečnost práce“ – 76 % mají pro výkon služby tu nejvyšší důležitost. Zdravotnická příprava není důležitá pouze pro 4 % dotázaných, což je nejmenší procentní podíl ze všech témat služební i profesní přípravy.

Tabulka č. 10: Celkové pořadí témat profesní přípravy z hlediska důležitosti a přínosnosti pro příslušníky z věznice ve Stráži pod Ralskem (výsledky vyjádřené v procentech zastupují odpověď: „ano, je pro mě toto školení důležité“)

PROFESNÍ PŘÍPRAVA		
Pořadí témat od nejpřínosnějších	Názvy jednotlivých témat profesní přípravy	Výsledek vyjádřený v procentech
1.	P 3 – Zdravotnická příprava	80 %
2.	P 2 – Protipožární příprava	78 %
3.	P 1 – Bezpečnost práce	76 %
4.	P 8 – Povinnosti příslušníků a zaměstnanců při realizaci PVaS, řešení mimořádných událostí, vyhlášení krizových stavů a činnosti krizového štábu	66 %
5.	P 4 – Psychologické služby (výběr z témat), profesní etika – komunikace s vězňenými a civilními osobami	52 %

6.	P 7 – Drogová problematika	40 %
7.	P 6 – Problematika organiz. zločinu, ochrany inf., zajištění místa činu a posilování právního vědomí	38 %
8.	P 11 – Ochrana osobních údajů	32 %
9.	P 10 – Problematika extremismu a terorismu	24 %
10.	P 9 – Vzdělávání v oblastech životního prostředí	22 %

Zdroj: Výzkumné šetření této práce (dotazník)

Výsledek a důležitost školeného tématu v podobě 66 % dotázaných má i téma P8: „*Povinnosti příslušníků a zaměstnanců při realizaci PVaS, řešení mimořádných událostí, vyhlášení krizových stavů a činnosti krizového štábu*“. Zejména plán vyrozumění a svozu, jenž je základním prvkem akceschopnosti věznice, má praktický význam, jelikož minimálně jednou za rok je v rámci cvičení a modelové situace plán vyrozumění a svozu realizován a příslušníci se tohoto nácviku účastní.

Na druhém konci spektra z hlediska přínosnosti a důležitosti pro příslušníky ve službě jsou témata P 10: „*Problematika extremismu a terorismu*“ – 24 % a P 9: „*Vzdělávání v oblastech ochrany životního prostředí*“ – 22 % dotázaných se vyjádřilo, že jsou tato témata pro ně důležitá, což je tedy necelá čtvrtina dotázaných.

Nízký zájem o školení P 7:“ *Drogová problematika*“, kdy se 40 % vyjádřilo, že pro ně téma důležité je, 38 % se vyjádřilo, že toto školení pro ně důležité není a 22 % si není jistých, zda má téma drog pro ně a službu ve věznici nějaký přínos. Drogová problematika je dle autora jedním z nejmarkantnějších problémů druhého života vězňených osob za zdi českých věznic, a proto tento

výsledek je jistě překvapující. Vysvětlením může být, že přítomnost a užívání drog odsouzenými ve věznici je běžným až každodenním jevem a příslušníci tento problém berou již jako běžnou součást vězeňského dění. Mnoho z nich si může myslet, že se s tímto problémem dá již jen velmi těžko bojovat. Jiné vysvětlení autora nenapadá. Jen těžko lze odhadovat, proč celkem 60 % respondentů se vyjádřilo pro nezáměr o tuto důležitou problematiku. Dle autora jde o vcelku evidentní případ „profesní slepoty.“

9.3 Poukázání na některé problémy a návrhy na změny

V této kapitole bude autor vycházet ze zkušeností z praxe. Bude zde nastíněno pár problémů či nedokonalostí týkající se profesí ve věznicích obecně nebo v některých případech profesí konkrétních. Návrhy na změny se budou týkat služební a profesní přípravy, která má být nástrojem pro zdokonalení a prohloubení vědomostí a znalostí, jenž mají být přetaveny v praktické činnosti používané při práci či službě ve věznicích. Úzce budou souviset s výzkumným šetřením této práce. Autor má za to, že čím kvalitnější školení jedinec podstupuje, tím snadněji a lépe by se mu později mělo pracovat. Jelikož je na personál a jeho vzdělávání v moderním vězeňství kladen velký důraz, měl by absolvovat školení, které pro něj bude přínosem.

Téma P 4: Psychologické služby – vybrané téma č. 3 komunikace s vězněnými a civilními osobami

Dle autora je tomuto tématu věnován nedostatečný časový fond 1x za rok. Zejména jde o komunikaci s vězněnými osobami. Dalším problémem je, že zrovna toto školení může být podstoupeno formou e – learningu.⁷⁵ To znamená, že si účastníci školení v našem případě příslušníci i odborní zaměstnanci mohou projít školení teoreticky na webových stránkách a zakončit jej testem. **Správně vedená komunikace s odsouzenými je velice důležitá, může vyřešit a předejít velkému množství nastalých problémů a vyhrocených situací,**

⁷⁵ Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 60/2017, kterým se stanoví rozsah služební a profesní přípravy příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby České republiky, v platném znění.

kterých personál zažívá velké množství téměř každý den. Vhodně zvoleným dialogem lze předejít i použití donucovacích prostředků. **Nebylo by špatné v rámci školení z komunikace podstupovat i praktická cvičení, modelová situace, dialogy s kvalifikovanou osobou, která by vystupovala a komunikovala z pozice odsouzeného.** Velký přínos by to mělo zejména pro nové a nezkušené příslušníky i zaměstnance, kteří pořádně nevědí, jak s odsouzenými jednat. Nemají k tomu potřebné zkušenosti. Z dlouhodobé praxe při práci ve věznicích je jisté, že by toto prospělo i ostatním zaměstnancům a příslušníkům, kteří naopak postupem času a velkou částí svého profesního života stráveného v tomto prostředí mají tendenci při komunikaci s odsouzenými používat již velice nestandardní slovník a neprofesionální jednání celkově.

Téma P 3: Zdravotnická příprava

Další z témat, které je dle mého nedostatečně prováděno opět 1x za rok. Například výkonu služby na pozici vrchního inspektora strážní služby, kdy v mimopracovní době zodpovídá za životy a zdraví několika set odsouzených a desítek kolegů, jsou odborné znalosti ze zdravotní zísané školením na velmi nízké úrovni. Téměř každý den ve službě řeší nějaký zdravotní problém s některým z odsouzených. Konkrétně tedy ve Stráži pod Ralskem se tak děje. Musí se rozhodnout, zda okamžitě zavolat rychlou záchrannou službu, zda vězně nechat odvést eskortou do civilního zdravotnického zařízení vozidlem Vězeňské služby nebo zda ho pouze nechat zapsat k lékaři, který bude ve věznicí přítomen až další pracovní den. **Vyhodnocení o zdravotním stavu a následného postupu činí v mimopracovní době zdravotnického střediska vrchní inspektor strážní služby na základě jedné hodiny zdravotnické přípravy ročně.** Zdravotní problémy odsouzených jsou velice rozmanité.

Velice důležitá je pro všechny zaměstnance i příslušníky znalost z první pomoci. Každý zaměstnanec nebo příslušník se může v podstatě kdykoliv dostat do situace, kdy bude potřebovat poskytnout první pomoc některému z odsouzených nebo kolegů. Tyto znalosti a dovednosti mají být získány na základě již výše zmíněné jedné hodiny školení za rok. To je v podstatě nemožné. Bylo by dobré,

kdyby si zaměstnanci a příslušníci mohli vyzkoušet různé praktické činnosti, jako jsou masáž srdce, používání přenosného defibrilátoru a podobně, určitě častěji než jednou ročně.

Odsouzených se zdravotními problémy je velké množství. Řekněme si na rovinu, že to nejsou osoby, které by si svého zdraví ve svém životě zrovna vážili a starali se o něj. Neváží si ho ani ve věznicích, ale tam více než kde jinde se dožadují nepřetržitě zdravotní péče. To je realita. Pro vězně je návštěva lékaře jakýmsi „kulturním zážitkem“. Tímto nejsou znevažovány žádné opravdové reálné zdravotní problémy vězněných osob, nýbrž jen poukázáno na jeden z palčivých problémů ve vězeňství a chování některých vězňů. **Dochází v podstatě k přetěžování některých profesí ve vězeňství, které řeší neustále nějaké zdravotní neduhy odsouzených,** ačkoliv by se měli věnovat z hlediska své profese úplně jiným věcem. Ke snížení výjezdů mimořádných zdravotních eskort a přivolávání zdravotnické záchranné služby, by chronicky nemocní lidé, jako jsou epileptici, silní diabetici, osoby se srdečními onemocněními a podobní ve své podstatě nemocní pacienti, **mohli být soustředováni do věznic, které zabezpečí nepřetržitou zdravotnickou péči.** To by mohlo v praxi znamenat, že lékař nebo zdravotní personál (zdravotní sestra), který by takto nemocným odsouzeným dokázaly ihned pomoci, by byly v některých věznicích stále přítomni. Vůbec by se nejednalo o vězeňské nemocnice nebo jiné nákladné zařízení, avšak pouze jedno nebo dvoučlenný zdravotní personál, který by vězňům mohl poskytnout první pomoc, popřípadě by vyhodnotil situaci a rozhodl o přivolání zdravotní záchranné služby do věznice nebo by jej ošetřil sám. V těchto věznicích by samozřejmě byli odsouzení rozděleni dle stupně zabezpečení a dalších kritérií stejně jako v jiných. **Úplně nejlepší situace by nastala, kdyby taková nepřetržitá zdravotní služba byla ve všech českých věznicích. Z důvodu nedostatku zdravotního personálu u Vězeňské služby to autor nepovažuje za reálné.**

Téma P 2: Protipožární příprava

Opět nedostatečný časový fond věnovaný této problematice. Ve chvíli, kdy dojde ve věznici k požáru, je předem určený jeden z příslušníků jako velitel zásahu a po příjezdu spolupracuje s velitelem jednotky profesionálních hasičů. Do jeho příjezdu však koordinuje všechny činnosti na místě požáru on sám. Vyhodnocuje, zda je možné požár uhasit vlastními silami či nikoliv, koordinuje případný hasičský zásah na základě jedné hodiny školení ročně své podřízené, kteří jsou vycvičení k hasebním pracím jednou hodinou školení ročně zakončenou formou teoretického testu.

Školení protipožární přípravy by mohlo být ve spolupráci s profesionálními hasiči. Bylo by dobré si více vyzkoušet věci z praxe, uhasit požár, evakuace osob ze zakouřených prostor a podobně. Mohlo by to být přínosem z hlediska hladkého vyřešení mimořádné události a ochrany životů a zdraví.

Školení pro inspektory strážní služby operátory

Takové školení by mohlo být součástí služební přípravy pro příslušníky vykonávající službu na operačních střediscích věznic. Jednalo by se tedy o inspektory operátory a ty, kteří je v činnostech zastupují. **Součástí školení by mohly být exkurze na různých operačních střediscích policie, hasičského záchranného sboru a zdravotní záchranné služby.** Právě inspektor operátor s těmito členy integrovaného záchranného systému na ostatních operačních střediscích komunikuje a bylo by dobré vědět, jak to na těchto místech probíhá z jejich pohledu, jakou mají činnost, jak komunikují v různých situacích. Mělo by to přínos z hlediska rozšíření obzorů o krizové komunikaci, praktických dovedností a chování v krizových situacích a časovém presu.

Dále by nebylo od věci si uvědomit, zda by měli mít alespoň základní školení například ze sebeobranu i civilní zaměstnanci, protože i oni jsou vystavováni nebezpečí napadení ze strany odsouzených, jelikož v nástupním kurzu na Akademii se touto problematikou po praktické stránce nezabývají.

10 Závěr

Samozřejmě, že kvalita školení je ovlivněna osobou, která je instruktorem a školení provádí. Důležité je, jakým způsobem ho vede, s jakým západem, zajímavostí a interakcí pro školené ho prezentuje. Důležité mohou být i přidané osobní zkušenosti, které například školitel již v praxi zažil a které se tak mohou znovu opakovat a stát se někomu dalším.

Dle NGŘ 60/2017, kterým se stanovím rozsah služební a profesní přípravy příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby České republiky a je tak základem pro plnění a splnění všech předepsaných školení. Dle tohoto předpisu je možné školení absolvovat různými způsoby, které nejsou vždy vhodně zvolené. **Střelecká příprava (Téma S 1), sebeobrana (Téma S 3) i ostatní témata služební přípravy jsou tímto předpisem, dle autora, pro příslušníky Vězeňské služby stanoveny v dostatečném rozsahu.** Problém autor spatřuje v tématech profesní přípravy, jako jsou protipožární příprava (Téma P 2), zdravotnická příprava (Téma P 3) či psychologické služby, profesní etika (Téma P 4) a podobně. Témata jsou probrána jednou ročně a vyhodnocení se provede formou již výše zmíněného e-learningu, to znamená formou testu a výsledkem je, že účastník splní nebo nesplní požadavky školení. Svoji účast na školení personál stvrdí svým podpisem na presenční listině. Nabízí se otázka, co je tedy vlastně důležité pro Vězeňskou službu jako bezpečnostní sbor? Předat zkušenosti, poznatky, informace a rady svým kolegům, zaměstnancům a příslušníkům nebo si odškrtnout splnění povinnosti, založit archy presenčních listin stvrzujících účast na školení pro případnou kontrolu z generálního ředitelství? Je to alibismus bezpečnostního sboru a lidí ve vedení vůči svým podřízeným a zaměstnancům? Dle autora, co se týká témat profesní přípravy, je to špatně systémově nastaveno.

Témata zabývající se otázkou zdravotnické přípravy (téma P 3), protipožární přípravy (téma P 2), psychologické služby – komunikace s vězňými a civilními osobami (téma P 4) a drogové problematiky (téma

P 7) nejsou dle autora probírána v dostatečném časovém fondu a jen velmi málo po praktické stránce. Z výsledků výzkumného šetření je patrné, že právě tato témata až na výjimku problematiky drog, vnímají příslušníci věznic ve Stráži pod Ralskem jako klíčová a ta, která jim mohou pomoci při jejich výkonu služby.

Na vcelku velké množství témat jsou realizovány ony výše zmíněné kurzy prohlubujícího vzdělávání na Akademii. Dostane se na ně ale velmi málo zaměstnanců a příslušníků, lidí z praxe ve výkonu, lidí, kterým by se tyto znalosti a praktické dovednosti zajisté hodily přímo při práci s vězňenými osobami. Právě z hlediska nepřístupnosti těchto kurzů pro kompletní personál Vězeňské služby, nemohou nahradit školení ve věznicích, které se příslušníci, odborní zaměstnanci i zaměstnanci dalších oddělení ve věznicích účastní.

Na druhou stranu některá témata, nejsou dle autora jako téma k proškolení ve věznicích pro pravomocně odsouzené osoby zase tolik důležitá, i když tím v žádném případě nechce snižovat jejich obecnou důležitost a bezpečnostní riziko. Problematika organizovaného zločinu (téma P 6) nebo problematika extremismu a terorismu (téma P 10) jsou určitě důležitými bezpečnostními tématy, avšak pro výkon profesí ve věznicích pro odsouzené, dle autora, zase takový přínos nemají a je jim je věnována stejná důležitost jako zdravotě, komunikaci nebo požární ochraně. Těmto tématům je, dle autora, věnovaný dostačující časový fond. Zaměstnanci si udělají představu a získají základní vědomosti o těchto problematikách.

Je třeba podotknout, že přístup každého zaměstnance k jeho práci a profesi, tedy i školení je individuální. **Ti jedinci, kteří jsou profesionály ve svém oboru a takto k práci ve věznicích přistupují, pro ty je i školení důležité a berou ho s naprostou vážností. Ovšem na druhé straně spektra jsou ti, kterým je jejich práce v podstatě volná, odpracují si povinné hodiny bez zájmu k profesi samé a takovým jedincům bude pak i školení připadat zbytečné a nejraději by byli, kdyby nebylo vůbec žádné, jelikož je to pro ně jen ztráta času.** A opět jsme u lidí.

Práce pro Vězeňskou službu je práce s lidmi (odsouzenými, obviněnými a chovanci), kterou odvádějí lidé (personál Vězeňské služby). V celkovém součtu je to práce pro lidi (širokou veřejnost), kterou **Vězeňská služba, dle autora, výborně odvádí tím, že izoluje pachatele trestné činnosti od společnosti a tím ji chrání. Bohužel až v tom druhém případě pachatele trestné činnosti resocializuje a napravuje.** I když se o to personál Vězeňské služby snaží, v tomto případě je úkol nesnadný a o mnoho složitější než samotná fyzická ochrana společnosti. Problém páchání trestné činnosti je mnohem složitější a stejní odsouzení se nám do věznic stále dokola vrací. **Na delikventní jedince působí mnoho kriminogenních faktorů a napravovat tyto osoby v silách Vězeňské služby bohužel není. Řekl bych, že v této oblasti se ve značné míře snaha mívá s účinkem.**

Seznam použité literatury

Monografie:

GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 588 s. ISBN 978-80-7598-554-5.

HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2005. 183 s. ISBN-80-86708-05-5.

MAREŠOVÁ, Alena et al. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. 173 s. ISBN 978-80-7338-157-8.

RAZSKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I. Vězeňství*. 2. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. 146 s. ISBN 978-80-7435-716-9.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. I. díl. Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 57 s. ISBN 978-80-7372-203-6.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie, II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězněnými osobami*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie, III. díl, Negativní jevy ve vězení*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 69 s. ISBN 978-80-7372-205-0.

VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. 585 s. ISBN 978-80-7400-732-3.

Zákonné právní předpisy v platném znění:

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.

Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

Zákona č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční stráží.

Podzákonné právní předpisy v platném znění:

Nařízení vlády č. 104/2005 Sb., kterým se stanoví katalog činností v bezpečnostních sborech.

Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách.

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby.

Interní normativní instrukce v platném znění:

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 33/2019, o Vězeňské a justiční stráží ČR.

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 39/2020, Pravidla systematizace ve Vězeňské službě ČR.

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 60/2017, kterým se stanoví rozsah služební a profesní přípravy příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby České republiky.

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 32/2018, kterým se mění nařízení generálního ředitele č. 60/2017, kterým se stanoví rozsah služební a profesní přípravy příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby České republiky.

Dokumenty dostupné online a webové stránky:

Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby ČR* [online]. Praha: Odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, 2021. [cit. 28. 10. 2021]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

Ministerstvo spravedlnosti České republiky. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2016. [cit. 13. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>.

Vězeňská služba České republiky. *Laxus, z.ú.* [online]. [cit. 16. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-pardubice/sekce/laxus>.

Česká justice. *Nový ředitel vězeňské služby Simon Michailidis: Vězení jako hotel? Hloupost.* [online]. 1. 11. 2021. [cit. 11. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/11/novy-reditel-vezenske-sluzby-simon-michailidis-rikat-ze-vezeni-je-jako-hotel-je-proste-hloupe/>.

Vězeňská služba České republiky. *Základní odborná příprava – příslušníci* [online]. [cit. 23. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/akademie-vs-cr/sekce/zop-a>.

Vězeňská služba České republiky. *Základní odborná příprava pro zaměstnance, kteří pracují v přímém styku s vězněnými osobami a podílejí se na přípravě a realizaci programu zacházení* [online]. [cit. 23. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/akademie-vs-cr/sekce/zop-b2>.

Ostatní:

Učební plán základní odborné přípravy typu A pro příslušníky Vězeňské služby České republiky, vydaný Akademií Vězeňské služby České republiky.

Učební plán základní odborné přípravy typu B/2 pro zaměstnance, kteří pracují v přímém styku s vězněnými osobami a podílejí se na přípravě a realizaci programů zacházení, vydaný Akademií Vězeňské služby České republiky.

Příloha – dotazník

Důležitost jednotlivých témat Služební a profesní přípravy, která vycházejí z NGR 60/2017 (a NGR 32/2018), pro příslušníky z věznic ve Stráži pod Ralskem.

A) SLUŽEBNÍ PŘÍPRAVA

Téma S 1: Střelecká příprava a ostré školní střelby

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma S 2: Tělesná příprava

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma S 3: Sebeobrana a použití donucovacích prostředků

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma S 4: Taktika a provedení služebního zákroku pod jednotným velením

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma S 5: Znalosti právních a vnitřních předpisů upravujících výkon služby

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma S 6: Činnost vrchního inspektora strážní služby při řešení zadané modelové situace – mimořádné události nebo vyhlášeného stupně krizového stavu

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma S 7: Taktika a provedení eskort nebezpečných osob

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma S 8: Pořadová příprava

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) Ano, je pro mě toto školení důležité
- b) Ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

B) PROFESNÍ PŘÍPRAVA

Téma P 1: Bezpečnost práce

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma P 2: Protipožární příprava

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma P 3: Zdravotnická příprava

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není

- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma P 4: Psychologické služby – komunikace s vězněnými a civilními osobami, profesní etika

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma P 6: Problematika organizovaného zločinu, ochrany informací, zajištění místa trestného činu a posilování právního vědomí (korupce, nedovolené styky)

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma P 7: Drogová problematika

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma P 8: Povinnosti příslušníků při realizaci plánu vyrozumění a svozu, řešení mimořádných událostí, vyhlášení krizových stavů a činnost krizového štábu

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma P 9: Vzdělávání v oblastech ochrany životního prostředí

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma P 10: Problematika extremismu a terorismu

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít

Téma P 11: Ochrana osobních údajů

Toto školení pro výkon mé služby je – není přínosem?

- a) ano, je pro mě toto školení důležité
- b) ne, toto školení pro mě důležité není
- c) nevím, nejsem si jist, dosud jsem neměl příležitost získané poznatky využít